

Institutionen för socialvetenskap

Socionomprogrammet 210 hp

Brottsofferperspektivet inom arbetskraftsexploatering

- synliggörande av brottsoffer på den svenska arbetsmarknaden

Linn Karlsson & Sara Mattsson Luukkanen

Examensarbete i socialt arbete, 15 hp

SOC 63, VT 23

Examensarbete

Handledare: Linda Jonsson

Examinator: Johan Vamstad

Sammanfattning

Studiens syfte var att undersöka hur livssituationen för brottsoffer utsatta för arbetskraftsexploatering i Sverige beskrivs samt vilket skydd och stöd som erbjuds av samhället. Urvalet har varit målstyrt och består av tre specifika rapporter vilket har granskats genom tematisering och analyserats genom intersektionell teori. Resultatet visar att brottsoffer osynliggörs och på så sätt inte får de stöd och skydd de har rätt till. Det kan förklaras genom brister i kunskap och resurser hos relevanta aktörer, därtill visar analysen att brottsoffers etnicitet, ålder, kön och klass kan vara förklaringar till att de inte får samhällets stöd.

Nyckelord

Arbetskraftsexploatering, människohandel, människoexploatering, skydd och stöd till brottsoffer, migrerande arbetskraft, utnyttjande

A crime victim perspective in labor exploitation

- The invisibilization of crime victims on the Swedish labor market

Abstract

The purpose of this study is to illustrate how protection and support are offered to victims of labor exploitation. In addition, the study aims to explore the causes behind the discrepancy between Sweden's international obligations, and the support and protection that are offered by society in practice today. The selection of sources has been goal-oriented and comprise three specific reports, which have been reviewed with the help of thematization and analyzed from the perspective of intersectional theory. The study shows that crime victims are rendered invisible and thereby do not receive the support and protection that they are entitled to. The causes behind this are, inter alia, a lack of knowledge and scarcity of resources with relevant actors. Furthermore, the study shows that crime victims' ethnicity, age, sex, and class can be contributing factors to why they do not receive support from society.

Key terms

Labor exploitation, human trafficking, human exploitation, protection and support for crime victims

Förord

Vi vill först och främst tacka vår handledare Linda Jonsson och vår handledningsgrupp för värdefulla synpunkter, inspiration och engagemang. Tack till Regionkoordinatorerna som rekommenderat relevanta rapporter till vår studie. Vi vill även tacka Tiina Luukkanen för den tid hon gav vår uppsats i samband med korrekturläsning och hennes kloka tankar.

Ett särskilt tack till varandra för förståelse, uppmuntran och roliga stunder tillsammans.

Stockholm / Jönköping maj 2023

Sara Luukkanen och Linn Karlsson

Innehållsförteckning

1. Introduktion	7
1.1 Inledning	7
1.2 Problemformulering	8
1.3 Syfte	8
1.4 Frågeställningar	8
1.5 Avgränsningar	9
1.6 Begreppsbeskrivning.....	9
1.7 Relevans för socialt arbete	10
2. Bakgrund	11
2.1 Relevanta aktörer	11
2.1.1 Aktörer med övergripande ansvar för frågan.....	11
2.1.2 Aktörer som är centrala i identifiering	12
2.1.3 Aktörer som ska bistå med skydd och stöd	12
2.1.4 Plattformar där flera aktörer deltar	13
2.2 Lagar och föreskrifter.....	14
2.2.1 Brottet människohandel i svensk lagstiftning	14
2.2.2 Sveriges internationella åtaganden	15
2.2.3 Socialtjänstens ansvar	16
3. Tidigare forskning	17
3.1 Internationell forskning	17
3.2 Svensk forskning	18
3.3 Sammanfattning	18
4. Teoretiskt ramverk.....	19
4.1 Om intersektionalitet.....	20
4.1.1 Kön	20
4.1.2 Sexualitet	20
4.1.3 Klass	21
4.1.4 Funktionalitet.....	22
4.1.5 Etnicitet.....	22
4.1.6 Ålder.....	23
5. Metod	23
5.1 Forskningsansats och metod	23
5.1.1 Insamling av material.....	24
5.1.2 Urvalsmetod	24
5.1.3 Genomförande av kodning, tematisering och analys.....	25
5.1.4 Studiens tillförlitlighet	27

5.2 Arbetsfördelning	29
5.3 Forskningsetiska överväganden.....	29
6. Resultat	30
6.1 Brottsoffrets livssituation utan svenskt medborgarskap	30
6.1.1 I beroendeställning, riskerar utvisning	30
6.1.2 Psykisk och fysisk ohälsa	31
6.2 Identifiering.....	32
6.2.1 Avgörande för skydd och stöd	32
6.2.2 Brister i identifiering	32
6.3 Samverkan	33
6.3.1 Aktörers roller i samverkan	33
6.3.2 Fördelar med ökad samverkan	33
6.3.3 Brister i samverkan	34
6.4 Stöd och skydd	35
6.4.1 Aktuella stöd-och skyddsfunktioner.....	35
6.4.2 Brister i stöd-och skyddsfunktioner.....	37
6.5 Sammanfattning	38
7. Analys utifrån intersektionell teori	39
7.1 Särskilt utsatta på grund av etnicitet och klass	39
7.2 Identifieringsbrister	40
7.2.1 Idealbilden och förväntan utifrån kön och ålder	38
7.2.2 Rasifiering	39
7.3 Etnicitet och könstillhörighet påverkar brottsoffers möjlighet till stöd.....	41
7.4 Sammanfattning	43
8. Avslutning	44
8.1 Slutsatser och diskussion	44
8.2 Vidare forskning och kunskapsutveckling.....	46
8.3 Reflektion	47
8.3.1 Stödtelefon / Hotline	47
8.3.2 Standardiserad manual för att identifiera	47
8.3.3 Höja minimumlön - ökad arbetskraftsexploatering?.....	48
8.3.4 Avslutande ord.....	49
9. Referenslista	50

1. Introduktion

Slavar idag, det finns väl inte? Jodå, troligen har du mött flera stycken senaste veckan. Slavhandeln är idag gömd, de som utsätts har inte fysiska bojor runt sina handleder, de piskas inte offentligt och går inte att köpa på auktion. Men vad skulle du säga om vi hävdade att du visst är med i budgivningen om människans arbetskraft? Auktion i dagens samhälle är prisjämförelsen du gör mellan olika flyttfirmor, när du letar efter en nagelsalong med bättre priser och den där biltvätten du valt eftersom de är så duktiga och prisvärda. Människohandeln finns överallt, personer utnyttjas konstant utan att vi ser det. Städarskan du mötte på kontoret kanske ler och säger hej samtidigt som hon lever i skräck eftersom arbetsgivaren hotar om att överlämna henne till polisen om hon klagar på sin arbetssituation. Vem tror du har plockat blåbären du handlat i din matbutik och som du nu njuter av på din gröt? Studien du har i din hand kommer att fokusera på hur brottsoffer som utnyttjas på arbetsmarknaden får stöd och skydd. Genom att ta del av studien kommer Sveriges moderna slaveri att synliggöras och förhoppningsvis bidra till kunskap som gör att du från och med idag har möjlighet att delta i bekämpandet av den svenska människohandeln.

1.1 Inledning

Överallt i världen pågår det handel med människor där människan inte längre ses som en person med värde utan enbart ses som en billig arbetskraft du kan använda dig av om och om igen. Förenta nationerna (FN) definierar människohandel som ett stort globalt problem som innebär att kriminella nätverk utnyttjar redan utsatta personer för egen vinning (United Nations, u.å.). Det innebär grov kränkning av människans värde, psykiskt och fysiskt våld som ofta följs av trauma, posttraumatisk stress och andra allvarliga men (Turner-Moss m.fl., 2014). Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel (NMT) uppskattar att det finns 21 miljoner människor runt om i världen befinner sig i tvångsarbete under slaverilikhande förhållanden och är utsatta för människohandel. Av dessa befinner sig 610 000 inom Europeiska unionen (EU). Enligt rapporten har Sverige kommit långt i arbetet med prostitution och sexuell exploatering. Däremot visar undersökningar att en stor del av människohandeln rör utnyttjande på arbetsmarknaden, så kallat arbetskraftsexploatering, vilket Sverige inte har arbetat mot i samma utsträckning (Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel, 2017).

Förklaringen till att människor utnyttjas eller utsätts för arbetskraftsexploatering kan vara många, i NMTs rapport lyfts bland annat att det ständiga pressandet av priser leder till att människor utnyttjas på arbetsmarknaden (Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel, 2017). Utnyttjandet kan innebära att tvingas arbeta under hot och omänskliga förhållanden minimal lön eller helt utan

ekonomisk ersättning. Detta är vanligt förekommande inom städfirmor, byggföretag, nagelsalonger, restaurangbranscher och jordbruk (Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel, 2018).

Arbetskraftsexploatering är ett allvarligt brott vilket medför förödande konsekvenser för inte minst de drabbade offren. Flera studier påvisar hur personer som är utsatta drabbas av allvarliga psykiska och fysiska åkommor. Brottsoffren lever under extremt dåliga levnadsförhållanden. Det kan bland annat innebära hot, kontroll och tvång från deras förövare (arbetsgivare). Detta i kombination med försummelse, utebliven lön och avsaknaden av skälig bostad och kost kan skadan bli oerhört omfattad och problematisk. Det är vanligt att de utsatta blivit fråntagna deras pass och andra värdepapper samtidigt som de drabbas av isolering då offren ofta befinner sig i länder med främmande samhällsystem och språk. En livssituation under sådana allvarliga omständigheter medför psykiska och fysiska hälsoproblem (Iglesias-Rioss m.fl., 2019; Turner-Moss m.fl., 2014).

1.2 Problemformulering

Trots omfattningen av arbetskraftsexploatering är mörkertalet stort i Sverige. Mängder av utsatta människor osynliggörs och rapporter visar att väldigt många offer för arbetskraftsexploatering inte får de skydd och stöd de har rätt till. Sverige har en skyldighet enligt Europeiska konventionen om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut (Europakonventionen) att bistå offer för arbetskraftsexploatering skydd och stöd (Europaparlamentets och rådets direktiv, 2011). Därutöver har socialnämnden enligt Socialtjänstlagen (2001:453), 5 kap. 11 § ett särskilt ansvar för brottsoffer och dess närstående. Det finns således ett markant glapp mellan de lagar och internationella åtaganden Sverige skrivit under och vad som erbjuds till brottsoffer i praktiken.

1.3 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur livssituationen för brottsoffer utsatta för arbetskraftsexploatering i Sverige beskrivs samt vilket skydd och stöd som erbjuds av samhället idag.

1.4 Frågeställningar

Utifrån svenska publicerade rapporter:

- Hur beskrivs livssituation för personer som är utsatta för arbetskraftsexploatering?
- Vilka myndigheter och andra organisationer ska tillgodose skydd och stöd och hur ser det ut?
- Vad krävs för att personer som utsätts för arbetskraftsexploatering ska få tillgång till hjälp?

1.5 Avgränsningar

Studien granskar exploatering på arbetsmarknaden och har utelämnat andra former av exploatering. Studien har fokuserat på vuxna, det vill säga alla över 18 år som befinner sig i Sverige på grund av arbete och utsatts för exploatering på svenska arbetsmarknaden. Studien fokuserar på brottsofferperspektivet utifrån en organisatorisk nivå och en individuell nivå.

1.6 Begreppsbeskrivning

I följande avsnitt kommer en redogörelse för relevanta begrepp som beskrivs i studien. Olika begrepp används och går in i varandra vilket kräver en förklaring.

Utnyttja

Betyder att dra fördel av något, ibland på otillbörligt sätt, till exempel att utnyttja någon sexuellt (Svenska Akademiens ordböcker, 2022a)

Slaveri

Begreppet kan likställas med människohandel och innebär utnyttjande och handel av människor för egen vinnings skull (Jämställdmyndigheten 2023c).

Människohandel

Begreppet används dels som ett paraplybegrepp för hela problemområdet oavsett form av utnyttjande. I svensk lagstiftning används även begreppet som en benämning på ett brott enligt Brottsbalken (BrB, 1962:700) 4 kap. 1a §, vilket bygger på FN:s definition av människohandel (Jämställdmyndigheten 2023c). I denna studie används begreppet människohandel för att benämna problemet i generell betydelse.

Exploatering

Exploatering betyder att bearbeta, utnyttja hänsynslöst eller dra oskälig fördel av någon (Svenska Akademiens ordböcker, 2022b)

Människoexploatering

Detta begrepp används främst för att benämna brottet 'människoexploatering' vilket återfinns i BrB, 4 kap. 1b §. Vidare förklaring se avsnitt 3.2.1 Brottet människohandel i svensk lagstiftning.

Arbetskraftsexploatering

Arbetskraftsexploatering innebär att utnyttja människor och deras arbetskraft på arbetsmarknaden. Detta kan till exempel innebära att de som utför arbetet får mycket låga löner, orimligt långa arbetstider och dålig arbetsmiljö. Det kan också ske under hot, våld och försummelse.

Begreppet arbetskraftsexploatering används för att förtydliga att exploateringen sker på arbetsmarknaden (Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel, 2019).

1.7 Relevans för socialt arbete

Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att de som är bosatta eller tillfälligt vistas i kommunen ska få hjälp och stöd enligt Socialtjänstlagen. Det gäller för personer som har sin hemvist i Sverige och fördesom är i landet tillfälligt. Fördesom har sin hemvist i andra länder sträcker sig dock bara ansvaret till akuta situationer.

Enligt Europakonventionen artikel 11 och 12 har personer som förmodas vara utsatt för människohandel eller människoexploatering specifika rättigheter som går utöver det akuta stödet enligt Socialtjänstlagen (Europaparlamentets och rådets direktiv, 2011). Detta innebär att Sverige är ansvarig för att ge skydd och stöd oavsett legal status, Europakonventionen fastställer att stöd ska ges innan, under och lämplig tid efter rättsfarandet oavsett om personen vill medverka i en brottsutredning eller inte.

Detta direktiv har bland annat resulterat i något som kallas *betänketid*, vilket är ett tillfälligt uppehållstillstånd. Brottsoffer som misstänkts vara utsatta har rätt till återhämtning och möjlighet att fundera över deras eventuella deltagande i en brottsprocess, vilket ges under en 30 dagars period. Rättigheten har de oavsett om de vill anmäla förövaren eller på annat sätt samarbeta med svenska myndigheter. Sedan 1 augusti 2022 kan ansökan om *betänketid* göras av socialnämnden (Migrationsverket, 2022).

Därtill ska socialnämnden erhålla bistånd till brottsoffer och deras närstående enligt Socialtjänstlagen (SoL, 2012:776), 5 kap. 11 §. Detta innebär att brottsoffer utsatta för människohandel eller människoexploatering är en grupp som Socialtjänsten särskilt ska stötta.

Detta kan beröra många olika myndigheter och organisationer inom det sociala arbetet. Socialtjänsten kan komma i kontakt med denna grupp inom deras olika område såsom ekonomiskt bistånd, missbruk eller barn-och familj. Det kan till exempel finnas barn som får följa med sin familj för att de vuxna ska få möjlighet till att arbeta. Utöver Socialtjänstens område kan andra aktörer inom socialt arbete komma i kontakt med gruppen, till exempel frivillighetsorganisationer som arbetar med migranter, hemlösa eller andra utsatta målgrupper.

2. Bakgrund

I kommande avsnitt ges en grund till studiens undersökningsområde, brottsofferperspektivet inom arbetskraftsexploatering. Relevanta aktörer förklaras utifrån deras ansvar och uppdrag. Kapitlet avslutas med att tydliggöra lagar och föreskrifter som är aktuella inom ämnet.

2.1 Relevanta aktörer

Då arbetskraftsexploatering är ett område där många aktörer är inblandade kommer i följande avsnitt en förenklad förklaring på vad de olika aktörerna gör och vad deras roll är utifrån ett brottsofferperspektiv.

2.1.1 Aktörer med övergripande ansvar för frågan

Jämställdhetsmyndigheten

Jämställdhetsmyndigheten har ett nationellt uppdrag att samordna arbetet mot människohandel för alla ändamål. Avdelningen på jämställdhetsmyndigheten som arbetar med detta kallas för den nationella samordningen mot prostitution och människohandel (NSPM). Deras arbete innebär att utveckla samverkan mellan myndigheter och andra aktörer, både internationellt och nationellt. I uppdraget ingår även att utbilda i frågor som rör människohandel samt stå för metodutvecklingen. (Jämställdhetsmyndigheten 2022).

Regionkoordinatorer

Regionkoordinatorerna är den aktör som har spetskompetens inom människohandel. De är anställda av Socialtjänsten och fungerar som stöd till Jämställdhetsmyndighetens nationella uppdrag som rör prostitution och människohandel för alla ändamål. Regionkoordinatorernas uppdrag är att samordna stödinsatser till misstänkta brottsoffer genom samverkan med andra myndigheter.

Regionkoordinatorerna har också en funktion i form av praktisk konsultation och vägledning i ärenden gällande människohandel för yrkesverksamma. Det innebär att myndigheter och andra organisationer kan kontakta de för att få råd och stöd i hur de ska agera om de mött personer som misstänks vara utsatta för människohandel (Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel, 2018). Det finns 16 regionkoordinatorer i Sverige och deras upptagningsområde är uppdelade enligt polisregionerna (Jämställdhetsmyndigheten 2023a).

2.1.2 Aktörer som är centrala i identifiering

Utöver att regionkoordinatorerna har en central del i att bevaka att brottsoffer får skydd och stöd har följande aktörer en särskild möjlighet att möta och identifiera personer som är potentiellt utsatta för arbetskraftsexploatering.

Polismyndigheten

Polismyndigheten är en myndighet med flera funktioner. Deras uppdrag vid en arbetsplatsinspektion är bland annat att kontrollera om arbetsgivare har arbetstillstånd för sina anställda och om de på så sätt har rätt att vistas i landet. Deras medverkan är också viktig utifrån ett säkerhetsperspektiv.

Polismyndigheten har en skyldighet att agera om de påträffar människor utsatta för arbetskraftsexploatering (Arbetsmiljöverket, 2023).

Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverket arbetar utifrån Arbetsmiljölagen (1977:1160) och Arbetstidslagen (1982:673). De kontrollerar att arbetsgivaren lever upp till kraven som ställs på en arbetsgivare (Arbetsmiljöverket, 2023). Det framgår även i regeringens handlingsplan att Arbetsmiljöverket ska kontakta socialtjänst och polis om de upptäcker eventuella offer för människohandel under sina inspektioner (Justitiekommitténs betänkande, 2008).

Migrationsverket

Migrationsverket har uppdrag att upptäcka offer för misstänkt människohandel i sin verksamhet. De har sedan en rapporteringsskyldighet till andra myndigheter såsom polis och socialtjänst (Migrationsverket 2018). Migrationsverket har även en roll att bistå med skydd och stöd för brottsoffer genom att fatta beslut kring betänketid (Migrationsverket 2022).

2.1.3 Aktörer som ska bistå med skydd och stöd

Socialtjänsten

Socialnämnden ska se till att den som utsatts för brott och deras närstående ska få stöd och hjälp enligt Socialtjänstlagen (Socialstyrelsen 2022). För vidare beskrivning av lagen se avsnitt 1.7 Relevans för socialt arbete, samt 2.2.3 Socialtjänstens ansvar. När Socialtjänsten möter brottsoffer ska en individuell bedömning av behov göras, och detta ska bygga på respekt för individen (Socialstyrelsen 2022)

Plattformen Civila Sverige mot människohandel, nationella stödprogrammet

Plattformen Civila Sverige mot människohandel består av aktörer inom civilsamhället som arbetar för att stötta personer utsatta för människohandel. Plattformen fungerar som ett komplement till myndigheters insatser om skydd och stöd och finansieras av regeringen. De kan bland annat ge stöd snabbt i väntan på formella beslut av myndigheter, som till exempel snabba insatser i form av tryggt boende. Plattformen innefattas av flera olika organisationer och arbetar främst med implementeringen av de internationella föreskrifterna som Sverige skrivit under (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, u.å.-a).

Plattformen driver också det nationella stödprogrammet (NSP) som erbjuder stöd till offer för människohandel. När Socialtjänsten inte bistår med skydd och stöd kan NSP ge kompletterande insatser. Stödet ska bidra till en förbättrad livssituation och vara anpassat utifrån individens behov.

Verksamheten bygger på att certifiera aktörer som kan ge stöd via stödprogrammet. Det finns två skyddade boenden som tar emot män utsatta för arbetskraftsexploatering och fyra boenden tar emot kvinnor med alla former av exploatering. Inget boende tar emot personer med aktivt missbruk. Utöver de certifierade boenden finns även ett certifierat center som erbjuder juridiskt och socialt stöd (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, u.å.-b).

International Organization for Migration (IOM), Återvändandeprogrammet

IOM är en internationell migrationsorganisation som driver ett återvändandeprogram (ÅMP) vilket syftar till att erbjuda trygg hemkomst och minska riskerna för att åter exploateras inom människohandel. Programmet kan bidra till en ökad känsla av säkerhet och trygghet, och på så sätt minska det lidande situationen har inneburit (Jämställdhetsmyndigheten 2023c).

2.1.4 Plattformar där flera aktörer deltar

Nationellt metodstödsteam mot prostitution och människohandel (NMT)

NMT är ett nätverk för flera myndigheter som gått samman och arbetar operativt och strategiskt mot människohandel. NMT leds av Jämställdhetsmyndigheten och de myndigheter som ingår är Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Migrationsverket, Socialtjänsten, Skatteverket och Arbetsmiljöverket. Inom NMT arbetar också regionkoordinatorerna. Syftet med detta team är att utveckla och effektivisera samverkan, samt vara ett metodstöd till kommuner, myndigheter och frivillighetsorganisationer (Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel, 2023).

2.2 Lagar och föreskrifter

I följande avsnitt lyfts lagar och föreskrifter som ligger till grund för de skydd och stöd som Sverige är skyldiga att ge till brottsoffer. Avsnittet inledes med att presentera brottet i svensk lagstiftning, därefter Sveriges internationella åtaganden, redogörelsen avslutas genom att presentera en del av Socialtjänstens portalparagraf samt deras ansvar för brottsoffer.

2.2.1 Brottet människohandel i svensk lagstiftning

År 2004 omfattades även utnyttjande av andra former än för sexuella ändamål människohandelsbrottet och skrevs in i lagstiftningen (Polismyndigheten 2019).

Brottsbalken (SFS 2018:601) 4 kap 1a §

Den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom

1. olaga tvång,
2. vilseledande,
3. utnyttjande av någons utsatta belägenhet som allvarligt begränsar personens alternativ, eller
4. annat sådant otillbörligt medel om det allvarligt begränsar personens alternativ

rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Lag (2018:601)

År 2018 genomförde lagstiftaren ett tillägg i lagstiftningen som gjorde att brottet 'människoexploatering' skrevs in i Brb 4 kap. 1b §. Syftet med tillägget var att kunna lagföra utnyttjande på arbetsmarknaden det vill säga arbetskraftsexploatering. Då det kan vara svårt att styrka bevis för 'tvångsarbete' lades 'arbete under uppenbart orimliga villkor' till. Förhoppningen är att kunna fånga upp en större bredd av arbetskraftsexploatering (Johansson 2020).

Brottsbalken (SFS 2018:601) 4 kap 1b §

Den som, i annat fall än som avses i 1 eller 1 a §, genom olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation exploaterar en person i tvångsarbete, arbete under uppenbart orimliga villkor eller tiggeri, döms för människoexploatering till fängelse i högst fyra år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms till ansvar även om det inte förekommit något olaga tvång, vilseledande eller utnyttjande av någons beroendeställning, skyddslöshet eller svåra situation. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov människoexploatering till fängelse i lägst två och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen avsett en verksamhet som bedrivits i större omfattning, medfört betydande vinning eller inneburit ett särskilt hänsynslöst utnyttjande av annan. Lag (2018:601).

2.2.2 Sveriges internationella åtaganden

Palermoprotokollet

Parlemoprotokollet är utfärdat av FN och innehåller direktiv om hur medlemsstaterna ska arbeta förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor. Protokollet skapade den första globala definitionen av människohandel vilket ligger till grund för senare lagar och direktivs definitioner. Sverige undertecknade protokollet år 2000, vilket bland annat ledde till ett tillägg i brottsbalkens fjärde avsnitt gällande människohandel och utbildningsinsatser för berörda myndigheter, protokollet trädde i kraft 2004 (Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel 2019).

Om stöd och skydd till offer för människohandel

Europakonventionen riktar sig till länder dit offer för människohandel förs. Konventionen syftar till att öka medvetenheten, minska sårbarhet, stödja och hjälpa offer för människohandel, bekämpa de bakomliggande orsakerna och hjälpa länder att bistå att utarbeta lämplig lagstiftning mot människohandel.

Enligt Europakonventionens artikel 11 och 12 har offer eller potentiella offer för människohandel rättigheter vilket bland annat innefattar lämplig och säker bostad, materiellt understöd, nödvändig sjukvård, psykologiskt stöd, rådgivning och information, översättning och tolkning. Artikel 11 fastställer att det enbart krävs att en myndighet misstänker att en person kan vara utsatt för

människohandel för att nämnda stöd-och skyddsfunktioner ska erbjudas (Europaparlamentets och rådets direktiv, 2011).

2.2.3 Socialtjänstens ansvar

Socialtjänstlag (SFS 2012:776) 1 kap 1 §

Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas

- ekonomiska och sociala trygghet,
- jämlikhet i levnadsvillkor,
- aktiva deltagande i samhällslivet.

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och gruppers egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Socialtjänstlag (SFS 2012:776) 5 kap 11 §

Särskilda bestämmelser för olika grupper - Brottsoffer

11 § Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.

Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver. Lag (2012:776).

3. Tidigare forskning

Nedan presenteras en överskådlig bild av det tidigare forskning uppmärksammat angående arbetskraftsexploatering. I första avsnittet beskrivs internationell forskning, därefter svensk forskning och kapitlet avslutas med en sammanfattning.

3.1 Internationell forskning

Historiskt sätt har forskning inom människohandel framförallt berört sexuell exploatering, vilket medfört att andra former av människohandel kommit i skymundan. År 2018 gjordes en studie som undersökte relevant forskning på arbetskraftsexploatering inom Europa. Resultat visade att de studier som publicerats fram tills dess inte uppfyller vetenskapliga minimikrav genom att de till exempel hade dålig metodrapportering, otydliga resultat och slutsatser som inte var ordentligt grundade i data. Den senaste tiden har det skett en ökning vad gäller publicerad forskning inom arbetskraftsexploatering. Ämnet är relativt nytt och outforskat vilket också innebär att samhällets generella förståelse av människohandel i första hand förstås utifrån ett sexuellt utnyttjande (Cockbain m.fl., 2018).

Forskning visar att människor som är utsatta för arbetskraftsexploatering lider av både allvarliga fysiska och psykiska besvär på grund av stressiga och omänskliga levnadsförhållanden. (Oram m.fl., 2012; Turner-Moss m.fl., 2014; Iglesias-Rios, 2019).

Trots utsattheten och det enorma behovet av skydd och stöd tenderar offer för arbetskraftsexploatering förbises och därmed inte få sina rättigheter tillgodosedda. Anledningarna till detta är flera, bland annat visar studier att bristen på medvetenhet i samhället i stort och kunskapsbristen hos relevanta aktörer tycks bidra till att de utsatta inte identifieras (Cockbain m.fl., 2018; Hodkinson m.fl., 2021). Vidare visar studier att män i arbetskraftsexploatering är en särskild drabbad grupp då de inte stämmer överens med samhällets syn på den typiska 'offerpersonen' som kvinnor och barn utsatta för sexuell exploatering (Lingaas, 2022; Marmo m.fl., 2013; Shankley, 2023).

På grund av kunskapsbristen på området finns flera missuppfattningar kring de utsattas verklighet och bakgrunden till deras situation. Studier visar att myndigheter tenderar att tillskriva brottsutsatta en annan kategori som till exempel papperslös eller illegal invandrare samt att de yrkesverksammas okunnighet leder till övervägande om påstådd frivillighet inför den situation offret befinner sig i (Miranda-ruche & Villacampa, 2021).

Forskning är enig om att lagar och politik möjliggör arbetskraftsexploatering, särskilt drabbas migranter då det inte finns ett lika utbrett skyddsnet för den gruppen (Hodkinson m.fl., 2021; Lingaas, 2022). För att motverka människohandel och på så sätt arbeta för att färre människor ska bli drabbade framhäver forskning att det krävs mer samordning internationellt av lagstiftningen kring detta brott,

både i ett förebyggande syfte men framför allt för att stoppa pågående människohandel (Kastrati, S., 2022 & Marmo m.fl., 2013). Vidare visar studier att det krävs en bättre samverkan mellan både den offentliga sektorn och privata aktörer som arbetar med frågan för att tillsammans arbeta för att motverka människohandel (Miranda-ruche & Villacampa, 2021).

3.2 Svensk forskning

Det finns enbart några få studier som gjorts på ämnet arbetskraftsexploatering i Sverige. Det forskningen visar i den svenska kontexten skiljer sig inte emot det forskning internationellt framställt, utöver att studierna är färre och därför skildrar en begränsad del av problemet. Det flesta studier berör problemet utifrån ett rättslägesperspektiv. Bland annat visar forskning att brister i arbetsrättskydd gällande migrerande säsongarbetare gör att människor riskerar att bli utsatta för arbetskraftsexploatering (Iossa & Selberg, 2022; Mesic, 2016).

När det gäller att lagföra och driva brottet människohandel eller människoexploatering i domstol visar forskning att få polisanmälningar går vidare till åtal vilket bland annat kan beror på att de höga beviskraven kräver resurser inom polisen som inte prioriteras (Johansson 2020). I samband med den nya lagen människoexploatering i Brb 4 kap. 1b § har en studie analyserat och diskuterat eventuella konsekvenser. Författaren belyser att den nya lagen innebär att arbetsförhållanden nu mera kan resultera i rättsliga påföljder för ansvarig arbetsgivare, vilket tidigare enbart blivit en fråga för fackförbunden (Sjödin 2021).

Bärindustrin är en bransch där arbetskraftsexploatering i Sverige förekommer vilket bland annat har drabbat säsongarbetande thailändare. Trots att få fall gått vidare till fällande dom har en del forskning gjorts för att undersöka hur relationen mellan Thailand och Sverige ser ut inom bärindustrin. I en studie undersöker Carmo och Hedberg (2019) rekryteringsprocessen där de bland annat belyser hur sociala ojämlikheter påverkar rekryteringen av bärplockare, vilket konkret innebär att företagen anställer de personer som de förutspår är lätta att utnyttja.

3.3 Sammanfattning

Forskning tydliggör att människohandel tidigare främst förståtts som sexuell exploatering, vilket gjort att arbetskraftsexploatering inte synliggjorts. Däremot har det under de senaste åren skett en ökning vad gäller forskning på området (Cockbain m.fl., 2018).

Forskning visar att offer för arbetskraftsexploatering lider av allvarliga fysiska och psykiska besvär på grund av brottet de varit utsatta för (Oram m.fl., 2012; Turner-Moss m.fl., 2014; Iglesias-Rios, 2019). Män är en särskild drabbad grupp och som tenderar att osynliggöras (Lingaas, 2022; Marmo m.fl., 2013; Shankley, 2023).

Myndigheter tycks tillskriva brottsoffer andra kategorier som till exempel papperslös eller illegal invandrare på grund av kunskapsbrist (Cockbain m.fl., 2018; Hodkinson m.fl., 2021). Vidare visar forskning att länders lagar, politik och system möjliggör arbetskraftsexploatering då det saknas skyddssystem för gruppen (Hodkinson m.fl., 2021; Lingaas, 2022). Forskningen understryker därtill vikten av samordning internationell för att förebygga och stoppa pågående människohandel inom arbetsmarknaden (Kastrati, S., 2022 & Marmo m.fl., 2013).

Det som framkommit i internationell forskning går i linje med det som man i svensk forskning kommit fram till. Därutöver har Carmo och Hedberg (2019) uppmärksammas exploatering av utländska säsongsarbetare, till exempel förekomsten av utnyttjande av människor i bärindustrin.

Sammanfattningsvis visar tidigare forskning att arbetskraftsexploatering är ett problem som kräver både mer kunskap och samverkan för att människohandelsoffer ska få sina rättigheter tillgodosedda.

4. Teoretiskt ramverk

Intersektionalitet som teoretiskt ramverk har länge varit väl etablerat för att analysera olika maktordningar, bland annat inom genusforskning och inom arbetet med våld (se Acker 2006; Eriksson 2008). Acker (2006) beskriver att intersektionalitet har varit centralt i genusforskning i minst 15 år. Eriksson (2008) förklarar att intersektionalitet som analytiskt verktyg används för att belysa hur maktrelationer samverkar mellan varandra. Genom att öka förståelse och medvetenheten för de maktrelationer som finns kan också samhället bidra till förändring. Förståelse för de olika kategorierna möjliggör att analysera hur dessa samverkar med varandra och kan synliggöra ojämlik maktordning i samhället. Därtill lyfter Mattsson (2021) att intersektionalitet synliggör hur samspelet mellan olika kategoriseringar av människor skapar maktstrukturer samt att perspektivet bidrar till en djupare förståelse för diskrimineringsgrunderna och hur dessa integrerar och samspelar med varandra.

Att vara utsatt för arbetskraftsexploatering innebär att utsättas får för våld av olika slag på arbetsmarknaden. Bruno och Bečević (2020) lyfter att det är ett väletablerat faktum att intersektionella perspektiv behövs i arbetet med våld. Internationella organisationer som till exempel FN och WHO, samt forskning som arbetar med våld använder sig utav intersektionalitet i deras arbeten.

Nedan presenteras teorin övergripligt med fokus på de kategorier som vanligtvis förknippas med det intersektionella perspektivet. Dessa beskrivs separat för att förtydliga innebörden av varje kategori. Följande grupper kommer att presenteras; *kön, sexualitet, klass, funktionalitet, etnicitet och ålder*.

4.1 Om intersektionalitet

Intersektionalitetsbegreppet har sin utgångspunkt i den amerikanska "svarta feminismens" rötter. Det var i samtalet kring svarta kvinnors anställningsvillkor som det synliggjordes att icke-vita kvinnors situationer och erfarenheter exkluderades. Kvinnor kategoriserades som en enhetlig grupp "kvinnor" trots olika förutsättningar. Det var i dessa samtal maktrelationer synliggjordes och diskussionen kring intersektionalitet uppkom och påbörjades (Yuval-Davis 2006).

Intersektionalitet synliggör maktstrukturer genom att analysera hur kategorier vävs samman på olika sätt vilket skapar diskriminering och maktoabalans i samhället. Till exempel kan en stereotypisk bild av vad det är att vara kvinna leda till att mångfalden hos en kvinnas egenskaper osynliggörs. När olika typer av kategorier sammanvävs kan föreställningar om vad som är inom ramen för normalt och onormalt skapas vilket i sin tur kan göra att samhället värderar vad man anser är till exempel rent från orent eller riktigt från oriktigt. Teorin syftar till att fånga skärningspunkten mellan olika kategorier, uppmärksamma samspelet mellan olika gruppers maktstrukturer och hur det leder till olika former av nedvärderande handlingar, förtryck och konstruerar en individs sociala position i samhället (Mattsson 2021).

4.1.1 Kön

Utifrån ett intersektionellt perspektiv intresserar man sig för att analysera hur samhället konstruerar könsmaktsordning. Vi "gör" kön genom att vi vidmakthåller och ständigt upprepar handlingar som är könskategoriserade. Hur vi agerar, hur vi talar, hur vi förmedlar, hur vi tolkar och bemöter andra är faktorer som gör att vi konstruerar kön. Något som också påverkar är vilka sociala, historiska och kulturella kontexter vi befinner oss i. Kön är förändringsbart och en pågående process hela livet och har ingen biologisk koppling till våra kroppar. Människor har förväntningar på sig utifrån vilket kön de tillhör, kvinnor ska vara feminina medan män ska vara maskulina. Dessa förväntningar finns och på så sätt gör vårt samhälle skillnad mellan kön och fostrar oss till att förhålla oss till de normer som maskulinitet och femininitet innebär. Forskning visar att det finns en variation av dessa förväntningar över tid och hur vi "gör" kön är grunden till hur vi uppfattar och förväntar oss att människor ska bete sig (Mattsson 2021).

4.1.2 Sexualitet

Sexualitet utifrån intersektionella perspektiv fokuserar på det mänskliga begäret snarare än den biologiska faktorn att reproducera sig. Perspektivet lyfter att sexualitet är något som definieras av sociala konstruktioner och bidrar till att skapa maktstrukturer genom att fastställa normalt från onormalt. Sexualitet skapas och förändras över tid och kan också uppfattas olika mellan olika

kulturer. Det som betraktas som attraktivt vid en tidsepok kan upplevas oattraktivt vid en annan. Sexualitet är också något som kontrolleras och påverkas av kroppens utseende vilket kan uppmärksammas genom till exempel kommentarer från föräldrar som påpekar ett barns klädval som olämpligt och sexuellt utmanade eller när en person beskriver att någon är söt utifrån att hen bär ett särskilt smycke. Sexualitet som skapar maktstrukturer blir särskilt tydligt utifrån det heterosexuella idealet som betraktas som det normala genom att det är det som förutses och synliggörs i samhället. Det gör att andra sexuella läggningar konstrueras som avvikande. Det kan skapa motstånd i vardagliga samtal och upplevas som svårt att kunna prata om sina relationer ifall de avviker från samhällets heterosexuella norm, i de mest extrema fallen kan personer som inte lever i en heterosexuell relation utsättas för hatbrott. Begreppet heteronormativitet synliggör att det är normer snarare än människors handlingar som är i fokus vilket konstrueras genom lagar, strukturer och relationer. Vidare lyfter Acker (2006) att det heteronormativitet skapar stigma och nackdelar för de personer som inte inkluderas i samhällets normativa bild av sexualitet.

Utifrån ett intersektionellt perspektiv utforskar man hur sexualitet framställs och synliggörs i samhället för att upptäcka om andra sexuella läggningar osynliggörs och därmed betraktas som avvikande (Mattsson 2021).

4.1.3 Klass

Klass är ett komplext begrepp som handlar mer om fördelning än om ekonomiska resurser som man vid en första anblick kan tro. Det har sedan tidigt 1900-tal utvecklats teorier om klass och klassanalyser genom att belysa hierarkiska ordningar och maktrelationer mellan samhällsgrupper. Karl Marx och Weber är två pionjärer inom klassbegreppet och är de som lagt grunden för hur vi idag ser och förstår samhällsklasser. Idag ses klass mer som en ekonomisk ojämlikhet och vi förstår att klassdynamik påverkar oss och finns i vår vardag. Klass kan ses som en konstruktion, det är något vi skapar genom att vi "upplever oss som" någon som har en viss tillhörighet. Detta blir en del av vår identitet och vi upprätthåller stereotypa bilder om människor i grupp. Olika klasspositioner ger oss olika möjligheter att ta till oss kunskap, färdigheter och erfarenheter och på så sätt också påverkar vår känsla för vilka vi är och vilka valmöjligheter vi har. Klasstillhörighet har man alltid med sig, medvetet eller omedvetet och påverkar vår identitetsuppfattning.

Det finns flera sätt att resonera kring begreppet klass enligt den intersektionella teorin. Ett sätt kan vara genom att titta på samhällets klassojämlikheter och hur olika grupper positioneras i samhället beroende på inkomster, förmögenheter och utbildningsnivå. Detta skapar olika förutsättningar för att utvecklas, behålla hälsan, tillgång till hälso- och sjukvård samt ha en bra skolgång. Detta visar sig bland annat i den segregerade svenska bostadsmarknaden där det blir tydligt att samhället inte erbjuder samma förutsättningar för alla (Mattsson 2021). Vidare lyfter Acker (2006) hur klass kan visa sig genom systematiska skillnader i resurser, både i tillgångar och kontroll över sin ekonomi och situation. Författaren beskriver att klass existerar inom arbetsmarknaden oavsett storleken på företaget

eller organisationen. Arbetsgivaren har högre maktposition än de anställda vilket visar sig genom att denna har makt att anställa arbetstagare och betala ut löner.

4.1.4 Funktionalitet

När intersektionell analys sker utifrån funktionalitet intresserar man sig för hur makt och ojämlikhet skapas genom att en viss funktionalitet konstrueras som normativ och en annan funktionalitet som avvikande, eller som normbrytande. Begreppet innefattar både fysisk och psykisk funktion. Fokuset ligger inte på den grupp som bryter mot den funktionella normen utan snarare tittar man på den grupp som utgör normen för funktionalitet och har tillgång till samhällets privilegierade positioner.

Utifrån vad vi uppfattar som fungerande och normalt skapas ett onormalt eller ett dysfunktionellt sätt att uppfatta funktion. Utifrån samhällets konstruktion påverkas vi av hur vi förstår kroppen, både vår egen och andras. Detta fenomen skapar ett kategoriserande av människor, som i sin tur skapar maktordning i samhället (Mattsson 2021).

4.1.5 Etnicitet

Acker (2006) beskriver att etnicitet är en grund för ojämlikhet. I USA har makt synliggjorts utifrån bland annat etnicitet genom att kvinnor och färgade män enbart hade möjlighet till lågstatusjobb och därmed uteslöts från stora delar av arbetsmarknaden. Begreppet etnicitet är tätt sammankopplat med ras. Mattsson (2021) beskriver att det finns ett motstånd och en ovilja att tala om ras i Sverige, vilket kan ha sin förklaring från andra världskrigets massmord, hur man införde masssteriliseringar och restriktioner i lagar om äktenskap mellan olika "raser". På senare tid har andra begrepp uppkommit när vi talar om olikheter mellan människor så som "kulturella olikheter", "etnisk identitet" och "kulturkrock" vilket gör att vi fortsätter att stereotypifiera grupper, sortera hierarkiskt och tillskriva olika värden och status beroende på tillhörighet. Dessa ord är mjukare och mildare än rasbegreppet men bidrar till att osynliggöra den rasism som finns i samhället, i grunden är det samma strukturella ojämlikheter mellan människor och föreställning om rasers och etniciteters olika värde.

Ett relevant begrepp inom den intersektionella teorin är rasifiering. Genom att använda sig av detta perspektiv riktas uppmärksamheten på hur olika etniciteter konstrueras i samhället tillsammans med makt och hur olika normer befästs (Mattsson 2021).

Ras är tätt sammankopplat med rasism och kan beskrivas genom rasifiering. Rasifiering betonar att det är psykologiska och sociala processer som ligger till grund för att människor kategoriseras i olika grupper. Detta innebär att till exempel etnicitet och ras inte ska ses som naturliga och fasta fenomen utan det är ett resultat av hur vi betraktar och klassificerar våra medmänniskor. Utifrån olika grupper tillskrivs också grupplemmar olika gruppegenskaper, dessa måste enligt rasifieringsbegreppet inte vara av negativ bemärkelse. Genom att använda rasifiering ändras rampljuset från de som anses

tillhöra olika etniska grupper till att man istället lägger mer vikt och fokus på makten och hur olika normer befästs i samhället (Dahlstedt & Neergaard 2019).

4.1.6 Ålder

Vi tenderar att uppfatta människor olika baserat på deras ålder, vilket dels kan förklaras genom vår uppfattning om kroppens förändringsprocess i relation till ålder. Vanligtvis tänker vi kategorier som gamla och unga, barn eller äldre. Dock kan ålder betyda olika saker, det kan handla om psykologisk ålder, social ålder eller den biologiska förändringen. Ålder kan också förknippas med identitet då vi tenderar att se oss själva utifrån de förväntningar som finns på oss på grund av vår ålder, som till exempel förväntad levnadssituation. Ålder konstrueras således av samhället och är en grund till kategorisering av människor vilket tenderar att skapa ett "vi och dem". Åldersförväntningar kan också förstås olika utifrån andra kategoriseringar som till exempel kön. Kvinnors kjollängder kan tolkas som opassande eller förväntad utifrån kvinnans ålder och det finns olika föreställningar om hur flickor och pojkar bör bete sig. Begreppet ålderism blir viktigt i sammanhanget då det används för att belysa fördomar och diskriminering på grund av ålder. Till exempel kan det innebära att unga ses som bråkiga och omogna medan äldre kan förstås som svaga och sjuka. Att behandla någon annorlunda på grund av dennes ålder behöver dock inte alltid vara negativ, till exempel har strafflagstiftningen tagit hänsyn till unga lagöverträdare. Ålder i sig självt skapar inte per automatisk diskriminering, däremot är det viktigt utifrån ett intersektionellt perspektiv att också se hur andra kategorier som klass, kön och etnicitet samspelar med ålder och kan skapa maktstrukturer i samhället (Mattsson 2021). Acker (2006) lyfter att ålder kan ha en betydande grund i ojämlikhet. Trots ålderns betydande del i maktobalansen lyfter författaren att kategorin tenderar att inte synliggöras i samma höga grad som andra kategorier som kön, klass och etnicitet.

5. Metod

Nedan presenteras studiens tillvägagångsätt genom att redogöra för forskningsansats och metod, arbetsfördelning samt forskningsetiska överväganden.

5.1 Forskningsansats och metod

Alvehus (2013) beskriver att kvalitativ forskning fokuserar på innehållet och innebörden i ett material snarare än statistiska förekomster av begrepp, siffror eller innehåll. Vidare beskriver författaren att

kvalitativ forskning är av tolkande karaktär vilket syftar till att bidra med en generell förståelse av ett visst fenomen. Utifrån studiens syfte har en kvalitativ forskningsmetod på studien antagits.

Studien kommer att analysera texter och dokument, genom innehållsanalys. Lundman och Hällgren Graneheim (2018) beskriver att en kvalitativ innehållsanalys intresserar sig utav tolkning av text, metoden är vanligt förekommande inom flera forskningsområdet så som beteendevetenskap, humanvetenskap och omvårdnadsvetenskap.

Ett sätt att arbeta med data i forskning är att sortera studiens empiri i teman. Bryman (2018) beskriver att man kan använda sig utav tematisering för att kategorisera data, vilket är vanligt i kvalitativ forskning. Att skapa teman kommer utgöra grunden för studiens resultat. En fördjupad beskrivning av studiens tematisering redogörs i avsnitt 5.1.3 Genomförande av kodning, tematisering och analys.

5.1.1 Insamling av material

Vi inledde insamlingen av materialet genom att skicka ut en förfrågan till verksamma regionkoordinatorer om vägledning angående material till studien. Utifrån regionkoordinatorernas professionella roll antog vi att de skulle besitta kunskap kring relevant och aktuell dokumentation inom ämnet. Syftet med kontakten var att få fram relevanta rapporter som vi sedan kunde använda som material i studien. Förfrågan resulterade i två möten via digitala möten. Inför mötet fick regionkoordinatorerna information kring studiens syfte och frågeställningar. Sju rapporter rekommenderades, vi valde därefter tre rapporter som uppfyllde studiens urvalskriterier. Resterande rapporter valdes bort då de inte levde upp till studiens kriterier. Till exempel fick vi rapporter rekommenderat från civilorganisationer, vilket vi ansåg skulle kunnat vara vinklat samt att organisationerna inte haft ett erkänt nationellt uppdrag. Vi fick därtill rekommenderade dokument som inte var aktuellt utifrån kriteriernas tidsram. Urvalet beskrivs närmre i kommande avsnitt.

5.1.2 Urvalsmetod

Vi har valt att använda oss av ett målstyrt urval i vår studie. Detta innebär att vi valt rapporter strategiskt utifrån studiens syfte och forskningsfråga. Bryman (2018) beskriver att det målstyrda urvalet består utav att välja respondenter (i vårt fall rapporter) med studiens syfte och frågeställning i åtanke tillskillnad från att välja utifrån ett slumpmässigt urval. Vidare lyfter författaren om vikten av variation bland valda respondenter för att olika aspekter eller egenskaper ska innefattas i studien.

Genom att använda oss utav valda rapporter bedömer vi att vi fått en granskande överblick av Sveriges arbete mot arbetskraftsexploatering genom Riksrevisionens rapport. Jämställdhetsmyndighetens årsrapport ger oss ett perspektiv utifrån deras nationella ansvar för människohandelsområdet. Plattformen civila Sverige mot människohandels rapport ger oss en inblick

i de konkreta stöd och skyddsfunktioner som Sverige erbjudit under 2022. Bryman (2018) beskriver vikten av att uppnå en teoretisk mättnad, vi valde inledningsvis ovanstående tre rapporter med en öppenhet för att eventuellt behöva komplettera med fler. Efter att tagit del av dessa rapporter upplevde vi en tillräcklig mättnad utifrån studiens omfattning och rapporternas perspektiv. Vidare beskriver författaren att ett målstyrt urval kräver att forskaren fastställer kriterier för att ta med eller utesluta respondenter. I vår studie fastställdes följande kriterier:

1. Utgivare av rapporter ska ha ett erkänt ansvar för ämnet i Sverige
2. De valda aktörerna ska tillsammans täcka olika perspektiv utifrån studiens frågeställning vilket ska omfatta; *granskade perspektiv, nationellt ansvar och konkreta stöd-och skyddsfunktioner.*
3. Rapporterna ska vara aktuella i nutid och i senaste utgivningsupplaga.

Följande tre rapporter valdes utifrån ovanstående resonemang och kriterier:

1. **Utgivare:** Riksrevisionen.
Rapportens titel: En granskningsrapport från Riksrevisionen. Statens insatser mot exploatering av arbetskraft –regelverk, kontroller samt information och stöd till de drabbade
Perspektiv: Granskande
Publiceringsår: 2020
2. **Utgivare:** Jämställdhetsmyndigheten.
Rapportens titel: Ett fortsatt stärkt arbete mot prostitution och människohandel 2022
Perspektiv: Nationellt ansvar
Publiceringsår: 2023
3. **Utgivare:** Plattformen civila Sverige mot människohandel
Rapportens titel: Nationella stödprogrammet: årsrapport 2022
Perspektiv: Konkreta stöd-och skyddsfunktioner
Publiceringsår: 2022

5.1.3 Genomförande av kodning, tematisering och analys

Inledningsvis läste författarna individuellt igenom rapporterna i sin helhet. Därefter lästes rapporterna ytterligare en gång och materialet kodades utifrån studiens syfte och frågeställning. Bryman (2018) beskriver att kodning innebär att materialet plockas isär och att dessa beståndsdelar får en specifik

benämning eller etikett. När materialet sedan undersöks vidare letar forskaren efter innehåll där samma etikett kan appliceras. Vidare beskriver författaren att forskaren skapar ett värde och en mening i den data som är kodad, vilket innebär att forskaren ser samband med den kodade datan och studiens forskningsfrågor. På samma sätt kodades studiens text utifrån dess frågeställning vilket också gjorde att den text som inte blev kodad valdes bort.

Bryman (2018) lyfter att ett vanligt tillvägagångsätt att uppmärksamma teman är att leta efter repetitioner i innehållet av olika material då återkommande mönster i data kan förtjäna att betraktas som ett tema. När teman utsågs i studien användes detta tillvägagångsätt då det fanns många liknande beskrivningar samt att det var knutet till studiens frågeställning. Bryman (2018) lyfter därtill att ett av det främsta sättet att skapa teman är att ta hänsyn till forskningens frågeställningar. Författaren belyser att en tematisk analys ofta kan vara otydligt beskriven genom att tillvägagångsättet som utgjort teman inte tydliggörs i forskningsstudien. Därför tydliggörs den process som ledde fram till studiens teman.

De teman som koderna mynnade ut i var följande: *Brottsoffrets livssituation, identifiering, samverkan och skydd och stöd*. Benämningen av dessa teman valdes då namnen sammanfattade dess innehåll och relaterade till studiens frågeställningar. Studiens teman bildades genom att koderna delats med varandra där gemensamt innehåll och samband funnits vilket resulterade i fyra övergripande teman. Det vill säga att koderna kunde grupperas efter teman som var relevanta utifrån studiens frågeställningar. Studiens övergripande teman mynnades senare ut i underkategorier för att tydliggöra ytterligare innehållet i datan vilket presenteras i tabellen nedan. Efter tematiseringen lästes rapporterna en gång ytterligare för att säkerställa att inget av vikt till studien gått miste om.

Efter tematiseringen av materialet påbörjades besvarandet av studiens frågeställning vilket redogörs under resultat i avsnitt 6. Därefter analyserades resultatet med hjälp av intersektionell teori, se avsnitt 7.

Tabell 1: Teman och underteman

Huvudtema	Undertema
Brottsoffrets livssituation utan svenskt medborgarskap	<ul style="list-style-type: none"> • I beroendeställning, riskerar utvisning • Psykisk och fysisk ohälsa
Identifiering	<ul style="list-style-type: none"> • Avgörande för skydd och stöd • Brister i identifiering
Samverkan	<ul style="list-style-type: none"> • Aktörers roll • Fördelar med ökad samverkan • Brister i samverkan
Stöd och skydd	<ul style="list-style-type: none"> • Aktuella stöd-och skyddsfunktioner • Brister i stöd och skydd

5.1.4 Studiens tillförlitlighet

Inom samhällsvetenskaplig forskning används begreppen validitet och reliabilitet för att undersöka studiens kvalitet. Bryman (2018) lyfter dock att det finns delade meningar kring begreppen för att bedöma kvalitativ forskning då delvis samhällsforskningen kan innehålla flera synvinklar för att beskriva en och samma företeelse. En del forskare menar därför att det behövs alternativa bedömningskriterier för att avgöra kvalitén på en kvalitativ studie. Följande kriterier föreslås av forskare som förespråkar andra bedömningsmetoder för att bedöma tillförlitlighet:

- *Trovärdighet*, motsvarar intern validitet.
- *Överförbarhet*, motsvarar extern validitet.
- *Pålitlighet*, motsvarar reliabilitet.
- *Bekräftelse* (möjlighet att styrka och konfirmera), motsvarar objektivitet.

Då denna studie är av kvalitativ karaktär har ovanstående kriterier för att redogöra för studiens tillförlitlighet bejakats.

Trovärdighet. I och med förståelsen att ett och samma samhällsfenom kan förstås på olika vis förklarar Bryman (2018) att kärnan i att redogöra för en kvalitativ studies trovärdighet ligger i forskarens förklaring kring hur denne har kommit fram till beskrivningen av den sociala verkligheten. Det är alltså denna beskrivning som avgör hur trovärdig studien kan vara i andra människors ögon. Det finns flera verktyg att använda sig utav för att beskriva denna process. Triangulering är ett verktyg som innebär att forskaren använt sig utav fler än en informationskälla eller flera metoder för att studera det sociala fenomenet. I studien valdes därför att inhämta flera rapporter från olika aktörer som beskriver ämnet arbetskraftsexploatering från olika infallsvinklar och perspektiv. Därutöver har författarna läst och kodat rapporterna individuellt, för att sedan diskutera och jämföra kodningen med varandra och komma fram till gemensamma teman.

Överförbarhet handlar om studiens resultat går att överföra till andra sammanhang eller situationer. Då forskning med kvalitativ ansats vanligtvis fokuserar på djupare studier snarare än kvantitativa bredare undersökningar tenderar dess resultatet beröra en mindre grups förståelse av ett fenomen eller det som undersöks (Bryman 2018). I studien används tre rapporter vars aktörers uppdrag är rikstäckande. Det gör att innehållet å ena sidan beskriver en överblick snarare än ett djup, å andra sidan har studien ett målstyrt urval med tre specifika rapporter vilket innebär en begränsad mängd data. Hade tre andra rapporter valts kan det ha kommit att påverka innehållet i empirin, studiens resultat, analys och slutsats. Till exempel genom att visa på en bredare, mer nyanserad och fylligare förståelse av brottsoffrens situation och Sveriges nuvarande skydd-och stödfunktioner. Bryman (2018) lyfter att det inte går att generalisera en studie med målstyrt urval på en hel population vilket också tagits hänsyn till i studiens slutsats.

Pålitlighet handlar om att forskaren ska kunna redogöra för hur studien vuxit fram, hur beslut har tagits och på vilka grunder för att kunna få likartat resultat om studien upprepas (Bryman 2018). Vi har deltagit i en handledningsgrupp med studentkollegor samt handledare som vid fem tillfällen haft möjlighet att granska vår process och lämna kommentarer på vårt material. För vår egen skull har loggbok först på daglig basis för att tydliggöra vilka beslut som tagits och varför. Därutöver beskrivs metoddelen så detaljerat som möjligt för att synliggöra och skapa transparens i studien.

Bekräftelse handlar om att forskaren ska aktivt sträva efter objektivitet och inte låta egna värderingar och förförståelse påverka studiens resultat (Bryman 2018). Intresset för ämnet väcktes utifrån att en av författarna gjort sin praktik på ett traffickingcenter där det blev tydligt för denne att brottsoffer för arbetsexploatering är en grupp som sällan uppmärksammas och talas om. Med denna erfarenhet är vi medvetna om att förutfattade meningar till viss del påverkat studiens riktning och resultat. I strävan för objektivitet har vi under studiens gång varit transparenta med detta och diskuterat det med handledningsgruppen.

5.2 Arbetsfördelning

Under studiens arbete har ett nära samarbete pågått mellan författarna. Genomförandet av alla delar har skett gemensamt och diskuterats löpande. Det som skiljer sig från ovanstående beskrivning är läsning av dokumenten och kodningsprocessen som inledningsvis gjordes individuellt för att inte påverka varandra i kodningsprocessen. All text har producerats tillsammans och båda författarna står bakom uppsatsens innehåll.

5.3 Forskningsetiska överväganden

God forskningssed (Vetenskapsrådet 2017) beskriver att forskare har ett ansvar gentemot samhället gällande sina forskningsstudier, de åtta allmänna reglerna berör hur du som forskare ska ta hänsyn till medmänniskor, samhället och annan forskning i dina studier. Studien har utgått från dessa förhållningsregler och genomfört studien efter dessa. Utöver detta har fyra särskilda begrepp bejakats vilket Bryman (2018) beskriver är av vikt i forskning. I denna studie har inga personuppgifter eller identifierbara data förekommit. Vår bedömning är att rapporterna är publicerade på ett tillförlitligt etiskt sätt vilket gör att inga vidare etniska anpassningar har behövt göras. Däremot har vi tagit del av de fyra begreppen och resonerat följande:

Informationskravet innefattar att personer som på något vis är berörda av studien fått information om syftet med undersökningen (Bryman 2018). För att inhämta studiens empiri informerades regionkoordinatorerna om undersökningens syfte. De valda rapporterna är sedan tidigare publicerade vilket vi antagit betyder att berörda personer i texten fått relevant information. Vidare beskriver Bryman (2018) om *samtyckeskravet*, vilket innebär att deltagare ska vara fria att bestämma om sitt deltagande i undersökningen. Då rapporterna är offentliggjorda förutsågs därmed att utgivarna samtyckt att använda dessa dokument till vidare granskning. *Konfidentialitetskravet* innebär att man som forskare behandlar personuppgifter och information som framkommer varsamt, för att inte röja deltagares identitet och deras personliga svar i till exempel intervjuer. *Nyttjandekravet* handlar om att den information som samlas in endas ska nyttjas i viss forskning (Bryman 2018). På grund av att studien tagit del av redan publicerade rapporter ansåg vi att dessa inte var av stor vikt i studiens forskningsetiska överväganden.

6. Resultat

Nedan presenteras studiens resultat vilket visar vad som förutsätts för att kunna erbjuda brottsoffer för arbetskraftsexploatering adekvat stöd och skydd och de stödfunktioner som idag erbjuds.

Resultatet kommer att presenteras utifrån följande teman:

- *Brottsoffrets livssituation utan svenskt medborgarskap*
- *Identifiering*
- *Samverkan*
- *Stöd och skydd*

6.1 Brottsoffrets livssituation utan svenskt medborgarskap

För att kunna erbjuda ett så bra skydd och stöd som möjligt behöver man känna till offrets eventuella omständigheter. Resultatet i studien visar att både hälsa och personens särskilt svåra livsförhållanden påverkar brottsoffrets situation (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b; Riksrevisionen, 2020).

Det allra flesta brottsoffer har sin nationalitet i andra länder och saknar svenskt medborgarskap, en del av brottsoffren lever illegalt i landet. Det kan vara svårt att navigera i ett land där personen inte kan språket och kanske inte har några kontakter förutom de på arbetsplatsen. Detta kan vara den största riskfaktorn för att drabbas av arbetskraftsexploatering. På grund av denna situation orsakar det att brottsoffer hamnar i beroendeställning till sin arbetsgivare och riskerar utvisning om missnöje uttrycks till arbetsgivaren (Riksrevisionen, 2020). Resultat visar därtill att brottsoffer lider av svår psykiska och fysiska ohälsa (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022). Detta beskrivs närmre i två underteman nedan.

6.1.1 I beroendeställning, riskerar utvisning

Utöver 30 dagars betänketid kan ett brottsoffer inom arbetskraftsexploatering få ett längre tillfälligt uppehållstillstånd, vilket beviljas i relation till en brottsutredning. Det innebär att det måste finnas en pågående förundersökning och att bevisläget i det enskilda fallet är tillräckligt för att gå vidare med åtal. Skulle förundersökningen läggas ned försvinner också det tillfälliga uppehållstillståndet för personen och därmed de skydd och stöd som det finns behov av. För den brottsutsatta personen innebär det att rätten till hjälp inte är rättighetsbaserat i Sverige utan det är flera faktorer som är avgörande om hjälpen kommer erbjudas eller inte, till exempel polisens brottsutredning och insamling av bevis, kompetens, resurser och framförallt prioriteringar. Ingen av dessa faktorer kan brottsoffret påverka och är därmed utom kontroll för personen (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

Det komplexa regelsystem Sverige har gällande arbetstillstånd kan göra att personer utsatta för arbetskraftsexploatering är osäkra på vilka rättsliga förutsättningar de befinner sig i Sverige på och en osäkerhet kring om de får arbeta eller inte. Denna osäkerhet kan vara bidragande orsak till varför man inte söker hjälp eller till och med undviker myndigheter när man bli utsatt för dåliga arbetsförhållanden (Riksrevisionen, 2020).

Ett arbetstillstånd i Sverige är avhängt av att personen har ett arbetskontrakt, vilket gör att brottsoffer hamnar i ett maktunderläge och i en försvagad förhandlingsposition med arbetsgivaren. Ett arbetstillstånd är knutet till en specifik arbetsgivare de första två åren. Om personen uttrycker eller påtalar missnöje över sin arbetssituation, riskerar personen att bli uppsagd och har då tre månader på sig att hitta ett nytt arbete innan arbetstillståndet återkallas och besked om utvisning ges (Riksrevisionen, 2020).

Rädslan för att bli utvisad ur landet är överhängande för de utsatta vilket medför risk att de inte vågar kontakta polis eller andra myndigheter trots undermåliga förhållanden och dess levnadssituation (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b; Riksrevisionen, 2020). Detta bedömer Riksrevisionen (2020) vara en bidragande orsak till att arbetstagare från utlandet tillåter sig utnyttjas på arbetsmarknaden, vilket också revisionen ser som en orsak till varför mörkertalet bedöms vara mycket stort inom arbetskraftsexploatering.

6.1.2 Psykisk och fysisk ohälsa

Många av de människor som väljer att lämna sitt hemland för att söka lyckan på den svenska arbetsmarknaden kommer från en svår ekonomisk situation (Riksrevisionen, 2020; Jämställdhetsmyndigheten, 2023b). Rapporten från Jämställdhetsmyndigheten (2023b) påtalar att många av de som kommer har redan innan de kommit tagit lån av förövaren (arbetsgivaren) för att kunna finansiera sin resa. Det är också vanligt förekommande att personen har blivit lurad att betala för sitt arbetstillstånd. På grund av skulden till sin föröväre behöver personen arbeta långa dagar. Det finns exempel på utsatta personer som sover i bilen på sin arbetsplats. Arbetet innebär oftast fysisk ansträngning och i kombination med utebliven vila orsakar detta stora risker för hälsan hos dessa individer. Att vara utsatt för arbetskraftsexploatering innebär också ofta att arbeta under hot av förövaren, vilket kan innebära hög psykisk stress och traumatiska upplevelser under en längre tid.

NSP möter person som varit utsatta för människoexploatering med stora psykiska besvär vilket ofta innefattar PTSD och har ett behov av traumabehandling (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

6.2 Identifiering

En av de stora orsakerna till att brottsoffer inte får sina rättigheter tillgodosedda är att de utsatta inte blir identifierade (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b; Riksrevisionen, 2020). Nedan presenteras vikten av identifiering samt de svårigheter och brister som förekommer när det gäller att identifiera ett brottsoffer.

6.2.1 Avgörande för skydd och stöd

En förutsättning för att personer utsatta för arbetskraftsexploatering ska få de skydd och stöd de har rätt till måste personerna identifieras som potentiella brottsoffer. Det finns två olika parter som kan identifiera brottsoffer:

- Myndigheter, andra yrkesverksamma och civilsamhället som kommer i kontakt med gruppen
- Brottsoffret själv

Anledningarna till bristen i identifiering är flera. Jämställdhetsmyndigheten (2023b) lyfter att ett övergripande problem är att identifieringsprocessen är svår då brottet människohandel ofta är förknippat med hög komplexitet i kombination med den utsattas särskilt svåra situation, utöver det har följande anledningar uppmärksammats:

- Brister i kunskap angående arbetskraftsexploatering.
- Myndigheter saknar tydligt identifieringsuppdrag från regeringen.
- Resursbrist hos regionkoordinatorerna.
- Brottsoffrens förtroendebrist för myndigheter.
- Brottsoffrens kunskapsbrist angående arbetsvillkor i Sverige.

6.2.2 Brister i identifiering

Riksrevisionen (2020) lyfter i sin rapport att det inom myndigheter, andra yrkesverksamma och civilsamhället finns en stor kunskapsbrist. Denna kunskapsbrist är en huvudorsak till att brottsoffer inom arbetskraftsexploatering inte identifieras (Riksrevisionen, 2020). Till exempel riskerar en yrkesverksam att missa brottsoffer då kunskapsbristen gör att vanligt förekommande indikatorer på arbetskraftsexploatering inte uppmärksammas.

Där till uppger Riksrevisionen att myndigheter saknar tydligt uppdrag att identifiera brottsoffer vilket gör att utsatta riskeras att förbises, det framkommer också otydligheter gällande vilken myndighet som har ansvar att agera om misstänkta brottsoffer upptäcks.

En tredje bidragande orsak är resursbrist, regionkoordinatorerna som ska bevaka över brottsofferperspektivet vid till exempel arbetsplatsinspektioner kan sällan delta vilket gör att brottsofferperspektivet riskerar att gå förlorat (Riksrevisionen, 2020).

Det framkommer även i resultatet att det finns hinder för att brottsoffret själv ska ge sig till känna för myndigheter samt att de inte alltid ser sig själva som brottsoffer.

Jämställdhetsmyndigheten (2023b) lyfter att det kan vara en stökig miljö vid arbetsplatsinspektioner vilket i sig kan skapa stress hos potentiella brottsoffer, därtill kan det vara svårt för personerna att veta vilken funktion som de olika myndighetsrepresentanterna besitter vilket gör det svårt för den utsatta att veta vem personen kan vända sig till. Brister i bemötande av myndigheter och karaktären på dessa tillslag kan därför bli ett hinder för personen att berätta om sin situation, vilket skapar tillitsbrist och det skydd och stöd som personen skulle kunna få uteblir.

En annan aspekt som Jämställdhetsmyndigheten beskriver i rapporten är att de utsatta ofta också saknar kunskap kring vilka rättigheter på arbetsmarknaden arbetstagare har i Sverige, vilket gör att de sällan ser sig själva som brottsoffer. Att till exempel bo på en arbetsplats under omänskliga förhållanden och känna sig hotad av arbetsgivaren behöver inte vara en situation som gör att den utsatta definierar sig själv som ett brottsoffer trots att det kan innebära att personen är utsatt för arbetskraftsexploatering.

6.3 Samverkan

Samverkan mellan myndigheter är en förutsättning för att brottsoffer ska identifieras för att få möjlighet till skydd och stöd (Riksrevisionen, 2020). I följande avsnitt beskrivs vilka huvudaktörer som är viktiga i processen till skydd och stöd, fördelar med samverkan samt de utmaningar som uppdagats.

6.3.1 Aktörers roller i samverkan

Regionkoordinatorerna är en nyckelaktör som ser till att samverkan mellan myndigheter och andra relevanta instanser är möjlig samt att brottsofferperspektivet prioriteras (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b; Riksrevisionen, 2020).

När det finns misstanke om att en person är utsatt för arbetskraftsexploatering ska skydd och stöd erbjudas som främst ska till handa hållas av Socialtjänsten. Om Socialtjänstens stöd upphör eller inte erbjuds kan NSP bistå med skydd och stöd (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

För att stöd ska kunna tillhandahållas krävs samverkansrutiner mellan Socialtjänst och de aktörer som är involverade i det specifika ärendet (Riksrevisionen, 2020).

6.3.2 Fördelar med ökad samverkan

Jämställdhetsmyndigheten (2023b) beskriver att ökad prioritering av samverkan skapat goda möjligheter att möta ukrainska medborgare som flytt kriget. Man har snabbt kunnat dela ut

information vid landsgränser, i ankomsthallar och i Migrationsverkets lokaler för att förebygga arbetskraftsexploatering. Ett annat exempel där internationell samverkan resulterat i bättre skydd och stöd för brottsoffer är att det återvändandeprogram som IOM arrangerar kunnat anpassas till att fungera med det svenska systemet.

6.3.3 Brister i samverkan

I Riksrevisionens rapport (2020) lyfts en del svårigheter när det gäller samverkan. Jämställdhetsmyndigheten (2023b) har gjort åtgärder sedan dess vilket framgår i avsnittet nedan, fortfarande kvarstår en del utmaningar.

Dels påverkas samverkansmöjligheterna av regionkoordinatorernas resurser. År 2020 var 11 regionskoordinatorer anställda varav de flesta arbetade deltid vilket innebär att möjligheterna till samverkan inte levt upp till det omfattande behovet (Riksrevisionen, 2020). Enligt Jämställdhetsmyndigheten (2023b) har nu fem ytterligare regionkoordinatorer anställts, vilket gjort att resurserna ökat.

Vidare lyfter Riksrevisionens rapport att arbetsplatsinspektioner där regionkoordinatorer inte medverkar identifieras inte brottsoffer i samma utsträckning. Detta gör att det inte heller lämnas över några ärenden till de aktörer som är ansvarig för frågan. Det finns således ett behov att yrkesverksamma som deltar på en inspektion blir utbildade inom arbetskraftsexploatering för att identifiering av brottsoffer ska kunna ske.

Riksrevisionen beskriver även att det saknas tydliga handlingsrutiner när polisen misstänker att personer kan vara utsatta för arbetskraftsexploatering, vilket rapporten lyfter är av vikt att upprätta.

Utöver samverkansrutiner och kunskap framhäver rapporten att sekretessbestämmelser kan hindra att viktig information skickas till de myndigheter som inte medverkat i första kontakten med ett potentiellt brottsoffer (Riksrevisionen, 2020).

6.4 Stöd och skydd

Studiens resultat visar att få brottsoffer får tillgång till de skydd och stöd som Sverige kan ge. Nedan presenteras de funktioner som finns att tillgå när ett offer för arbetskraftsexploatering har identifierats samt de brister som framkommit.

6.4.1 Aktuella stöd-och skyddsfunktioner

Betänketid 30 dagar, tillfälligt uppehållstillstånd

Då majoriteten av offer för arbetskraftsexploatering saknar uppehållstillstånd behövs ett tillfälligt uppehållstillstånd för att personen ska kunna tillgå de skydd-och stödfunktioner. Syftet med uppehållstillståndet är att personen ska få tid att återhämta sig från brottsituationen under trygga omständigheter och få möjlighet att fundera på om personen vill göra en polisanmälan. Detta är det uppehållstillstånd som ges utan några krav om att vilja delta i en rättslig process, och kan ansökas via socialnämnden (Riksrevisionen, 2020).

Skyddat boende

NSP arbetar med att certifiera skyddade boenden för människohandelsoffer. I dagsläget finns två certifierade boenden som tar emot män utsatta för arbetskraftsexploatering. Det finns sex boenden som tar emot kvinnor, dock framgår det inte i NSPs rapport hur många av de som tar emot utsatta för arbetskraftsexploatering. Inom boendena erbjuds följande:

- Stödsamtal
- Stöttning i juridiska processer
- Möjlighet till en fungerande vardag
- Kontakt med myndigheter som till exempel:
 - Hjälpa till i vårdkontakt
 - Ansöka om stöd hos Socialtjänsten
 - Ansöka om skyddsstatus hos Migrationsverket
 - Stötta i kontakt med polis

När Socialtjänsten inte stöttar upp med tillräckligt stöd och skydd, vid till exempel utvisningsbeslut kan NSP bistå med stöd. Det kan till exempel innebära en möjlighet för personen att kunna planera ett tryggt återvändande till hemlandet (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

Återvändande

IOM stödjer brottsoffrets process för återvändande genom praktisk administrering i samverkan med regionkoordinatorerna och andra aktuella aktörer (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b).

Kommunikation till Migrationsverket

Vid asylärenden kan NSP ge intyg och uttalanden till Migrationsverket om personen är utsatt för arbetskraftsexploatering (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b).

Integrationsstöd

NSP är den aktör som erbjuder integrationsstödet. Det erbjuds till personer som varit på boende och som ska integreras in i det svenska samhället. Det består av insatser i form stöd med att hitta arbete, flytta till egen bostad, upprätta kontakter och för att få hjälp med att söka långsiktiga insatser från bland annat socialtjänst. Integrationsstödet erbjuds när samhällets övriga aktörers insatser inte räcker till. Det kan även erbjudas individer som ska återvända till ett annat land och för att möjliggöra integrationen i det landet. (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

Juridisk rådgivning

En viktig del i att förse brottsoffer med stöd är att ge relevant kunskap och ge rådgivning gällande personens situation. NSP bistår med detta genom skyddade boenden samt genom ett certifierat rådgivningscenter som arbetar med målgruppen (Jämställdhetsmyndigheten 2023b; Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

Punktinsatser

NSP redovisar att följande enskilda insatser beviljats genom kostnadsersättning vilket skapat förutsättningar för rehabilitering och integration.

- Tandvård
- Specialiserad traumaterapi
- Glasögon
- Resor under trygga förutsättningar till och från möten
- Olika typer av stärkande och integrerande aktiviteter
- Barnvagnar (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022)

6.4.2 Brister i stöd-och skyddsfunktioner

När ett brottsoffer väl identifierats och ska få möjlighet till skydd och stöd finns det brister i det svenska systemet vilket leder till att brottsoffer för arbetskraftsexploatering inte får samhällets stöd. Nedan redogörs utmaningar gällande en central skyddsfunktion; skyddade boenden, samt vilka brister som förekommer i det svenska systemet.

Skyddat boende inte anpassat

Det finns ett stort behov av skyddade boenden som tar emot män. NSP påtalar att fler boenden behöver certifieras som kan ta emot män samt personer som har ett aktivt missbruk och varit utsatta för exploatering. NSP lyfter även att unga vuxna som utsätts för människohandel inom brottslig verksamhet behöver utvecklas. (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b).

Det är en stor geografisk yta i Sverige som det saknas certifierade skyddade boenden för målgruppen, framförallt i mindre städer och på landsbygden.

Vidare lyfter NSP ekonomiska hinder vid certifiering av boenden. Då NSP har begränsad möjlighet att bevilja längre tids skydd och stöd trots att personen är i behov av detta behöver verksamheterna själva räkna med att finansiera en del av kostnaden. Detta har medfört en del utmaningar vid certifieringsprocessen (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

Skydd och stöd avhängt på uppehållstillstånd

Idag ser det svenska systemet gällande rättigheter till skydd och stöd ut på följande vis; villkoren till skydd och stöd förändras efter att brottsoffret har fått del av de första 30 dagarnas betänketid. När de 30 dagarna löpt ut måste två kriterier uppfyllas för att personen ska få fortsatt stöd och skydd, samt rätt att stanna i landet.

1. Personen behöver delta i en polisutredning.
2. Åklagaren behöver ha tillräckligt med bevis för att kunna driva vidare förundersökningen till åtal.

Det är vid beslutet om åtal ska väckas som personen har möjlighet att få ett längre tillfälligt uppehållstillstånd, vilket också är förutsättningarna för att skydd och stöd ska fortsätta att erbjudas från myndigheter. Efter betänketiden på 30 dagar är personens rättigheter till skydd och stöd således avhängt på brottsprocessen. Det är vanligt att förundersökningar läggs ned av åklagare då de anser att bevisunderlaget är för svagt för att anmälan ska kunna leda vidare till åtal. Det gör att brottsoffret är beroende av det beslut som åklagaren tar, och riskerar att inte få de stöd och skydd som personen har rätt till trots att det strider mot internationella åtaganden. I årsrapporten från Plattformen Civila Sverige mot människohandel framkommer det i Europakonventionen att Sverige har skyldighet att erbjuda stöd före, under och lämplig tid efter den rättliga processen. Stödet får inte vara villkorat av

att delta i en brottsprocess, vilket innebär att det svenska systemet inte lever upp till internationella åtaganden. För att täcka upp detta hål i systemet erbjuder NSP ett fortsatt stöd till brottsoffer trots att en eventuell brottsutredning avslutats (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

Socialtjänsten ovillig att bevilja stöd efter att brottsprocessen är avslutad

Trots att lagen säger att brottsoffrets rättigheter till skydd och stöd inte ska vara beroende av en brottsutredning avslutas oftast stödet när brottsutredningen är över. Det tillfälliga uppehållstillståndet gäller enbart så länge brottsprocessen pågår, vilket gör att personens uppehållsrättsliga status förändras när en förundersökning eller åtal läggs ned. Då personen inte längre har uppehållstillstånd är det vanligt att Socialtjänsten inte längre ser till personens brottsofferstatus utan värderar uppehållsrättsliga statusen högre, trots att EU direktivet tydliggör att en brottsutsatt ska ha tillgång till skydd och stöd en lämplig tid efter rättsprocessen. Detta gör att Socialtjänsten vanligtvis bedömer att individen inte är under deras ansvar, vilket gör att personens skydd och stöd avslutas (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022; Riksrevisionen, 2020).

Svårigheter med samverkan i återvändandeprocessen

Enligt EU direktiven har Sverige ett ansvar att se till att ett brottsoffer för människoexploatering får förutsättningar att återvända tryggt till hemlandet utan risk att åter exploateras. För att det ska fungera väl krävs en gedigen planering med hot-och riskbedömningar och samverkan mellan svenska myndigheter och mottagarlandets relevanta aktörer. NSP beskriver att koordinerandet med svenska myndigheter kan vara svårt, vilket gjort att NSP behövt agera för att säkerställa att personen fått ett tryggt och välplanerat återvändande utan risk för att utsättas för exploatering igen (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

6.5 Sammanfattning

Människor utsatta för arbetskraftsexploatering befinner sig in en extremt utsatt situation, med stora behov av samhällets skydd (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b; Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

Identifiering är en avgörande faktor till att brottsoffret ska få skydd och stöd. Däremot identifieras sällan dessa personer som brottsoffer framförallt på grund av kunskapsbrist hos de yrkesverksamma som möter gruppen (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b; Riksrevisionen, 2020).

Vid indikationer på att en person kan vara utsatt för arbetskraftsexploatering krävs samverkan mellan yrkesverksamma för att stöd-och skyddsprocessen ska fungera. Det finns goda exempel på när

samarbetet mellan aktörer fungerar och lett till snabba förebyggande åtgärder samt smidigare stöd i återvändandeprogrammet (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b) Därtill lyfts en del utmaningar med samverkan, bland annat att regionkoordinatorernas resurser inte är tillräckliga för att täcka behovet samt att kommunikationshinder förekommer på grund av sekretess (Riksrevisionen, 2020).

NSP är den aktör som främst står för nuvarande skydd och stödfunktioner genom bland annat skyddade boenden, juridisk rådgivning och tryggt återvändande i samverkan med IOM (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

Trots att stöd-och skyddsfunktioner existerar finns det mycket som brister. Dels saknas det tillräckligt med skyddade boenden får målgruppen men framförallt finns det stora brister i det svenska systemet vilket gör att brottsoffer riskerar att hamna mellan stolarna och inte få det skydd och stöd de har rätt till (Jämställdhetsmyndigheten, 2023b; Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

7. Analys utifrån intersektionell teori

Studiens resultat, se avsnitt 6, visar att brottsoffer förbises och att stöd inte är anpassat efter rätt målgrupp. Därefter framkommer det även i resultat att de svenska systemen som ska skydda utsatta människor inte fångar upp utomlandsmedborgare som utsatts för våld och förtryck på den svenska arbetsmarknaden.

Resultatet visar att arbetsmarknaden präglas av orättvisor och ojämlikheter. För att förstå hur arbetskraftsexploatering kan fortgå ska vi analysera de olika maktaspekterna och kategoriseringarna som vi har fått fram under resultat utifrån ett intersektionellt teoretiskt ramverk.

7.1 Utelämnade på grund av brottsoffrets livssituation utan svenskt medborgarskap

Resultatet visar att de individer som drabbas av arbetskraftsexploatering har kommit till Sverige för att arbeta och tjäna pengar. Denna situation kommer vi nedan analysera med hjälp av intersektionalitet. Mattsson (2021) beskriver att de yrken som erbjuds arbetskraftinvandrade är så kallade lågstatusyrken, som invånare med svensk bakgrund har lämnat eller aldrig velat ha. Redan innan de börjat ett arbete har de kategoriserats efter vilken etnicitet och klass de har och underordnats etniska svenskar på den arbetsplats de befinner sig på. Vidare kan en intersektionell analys belysa att personer som kommer från andra länder med lägre utbildningsnivå eller ingen utbildning alls har en högre risk att utsättas för exploatering på arbetsmarknaden. Detta på grund av att det är större risk att exploatering förekommer i de yrkeskategorier som erbjuds till dessa personer.

Det framkommer i resultatet att personernas livssituation utan svenskt medborgarskap skapar beroendeställning till arbetsgivaren. I och med att arbetstillståndet är knutet till en specifik arbetsgivare finns det en påtaglig risk att arbetsgivaren avslutar anställningen om personen uttrycker missnöje med arbetsförhållanden vilket medför att personen utvisas om denne inte lyckas hitta ett nytt arbete inom en viss tid. Utifrån en intersektionell analys menar Acker (2006) att de finns en given maktobalans på arbetsmarknaden då arbetsgivaren besitter makt att anställa och betala ut lön till arbetstagaren oavsett personens etniska tillhörighet. Resultatet visar vidare att arbetskraftsinvandrare är ännu mer beroende av sin arbetsgivare då uppehållstillståndet är kopplat till arbetsplatsen. Därmed kan den intersektionella analysen visa att dessa individer hamnar i ett ytterligare förstärkt maktunderläge.

I resultatet tydliggörs det att myndigheter behöver få kännedom kring personens situation för att brottsoffer ska kunna bli identifierade. Studien visar att brottsoffer har förtroendebrist för myndigheter på grund av ovisshet kring innehavandet av arbetstillstånd samt den stressade situationen som uppstår vid en arbetsplatsinspektion. Utöver det kan vi i vår analys också tänka att individer som kommer från korrupta hemländer redan har ett svagt förtroende för myndigheter, detta kan förstärka att personer inte söker hjälp. Dessa två faktorer kombinerat innebär att många offer för arbetskraftsexploatering osynliggörs på grund av etnicitet och klass.

7.2 Identifieringsbrister, mer än bara kunskapsbrist?

Genom att ta del av studiens nämnda rapporter framkommer det att andelen personer som utsätts för arbetskraftsexploatering förutses vara betydligt högre än vad den officiella statistiken visar.

Rapporterna belyser hur kunskapsbrist är en betydande faktor för att brottsoffer inte identifieras.

Utifrån en intersektionell analys utforskar vi om det kan ligga ytterligare orsaker bakom.

Resultatet i studien visar att män är särskilt drabbade, utländska manliga arbetstagare som utsätts för arbetskraftsexploatering blir sällan identifierade som brottsoffer vilket gör att de stöd och skydd som finns att tillgå inte är anpassat till deras behov eller uteblir helt. Utifrån en intersektionell analys kan det förstås genom att samhällets förväntan av vem som är ett brottsoffer inte passar in på gruppen "arbetsvilliga män", då offer för människohandel eller människoexploatering främst förväntas vara kvinnor och barn som utsätts för sexuell exploatering. Det innebär att brottsoffrets könstillhörighet kan vara en ytterligare faktor till att brottsoffer inte identifieras. Resultatet visar att personer utsatta för arbetskraftsexploatering sällan identifierar sig själva som brottsoffer på grund av deras okunskap kring de svenska arbetsvillkoren. Med en intersektionell analys kan fenomenet också förstås utifrån idealbilden av vad en man ska vara och klara av. Mattsson (2021) beskriver att det i flera studier framkommer att män i enkönade sammanhang har förväntningar på sig att visa upp en mer maskulin sida som ska innehålla en hårdare och råare sida av sig själv än vad som är förväntat i flerkönade situationer. Det kan till exempel ta sig i uttryck i att personen förväntas att inte vara svag, inte ska be

om hjälp och ska kunna stå ut med tuffare miljöer. Resultatet belyser att män utsatta för arbetskraftsexploatering oftast befinner sig i grupp med andra män som till exempel i byggbranschen, vilket kan förstärka den förväntan som Mattsson (2021) redogör för. Detta kan vara ett försvarande steg för att söka hjälp då de har förväntningar på sig utifrån vad det innebär att vara en maskulin man.

Utöver att brottsoffret själv kan uppleva hinder att söka hjälp på grund av den förväntade bilden kan även myndigheter som ska identifiera brottsoffer vara påverkade av detta. Utifrån en könsstereotypisk bild kan det finnas en förväntan från samhället att män ska kunna stå ut i tuffare situationer, vilket också kan vara en anledning till att myndigheter inte ser allvaret i utsattheten och inte identifierar de som brottsoffer.

Resultatet belyser att identifiering av brottsoffer bland annat kan ske på arbetsplatsinspektioner. Vidare visar resultatet att miljön vid dessa tillslag ofta är stressiga och att myndigheter saknar direkta uppdrag att identifiera brottsoffer, vilket kan vara orsaker till identifieringsbristerna. Utöver detta kan vi också se att rasism, det vill säga rasifieringsprocessen kan vara en orsak till att brottsoffer inte identifieras. Mattsson (2021) beskriver hur rasifiering grundar sig i att tillhöra en viss grupp, vilket i sin tur skapar ett "vi och dem". Utifrån en intersektionell analys kan vi förstå identifieringsbristen genom en rasifieringsprocess. På grund av att en myndighetsrepresentant inte ser sig själv tillhöra den utsattes etniska grupp kan det skapa en rasifieringsprocess där personen inte anses sig tillhöra brottsoffrets etniska grupp. Detta "vi och dem" tänk skulle kunna vara en förklaring till avsaknaden av identifiering.

En ytterligare aspekt utifrån rasifieringsprocessen kan vara hur "vi och dem" tänket rättfärdigar sämre arbetslivssituationer genom att vi har förutfattade meningar om personer från andra länder. Till exempel föreställningar om att arbetstagare från fattigare länder har det betydligt sämre och därmed gör vi "dem" en tjänst genom att erbjuda arbete, trots att villkoren är inhumana.

Med hjälp av intersektionell analys kan vi se att det finns flera faktorer till att brottsoffer inte identifieras utöver det som resultatet i studien har visat. Resultatet visade att kunskapsbrist, resursbrist och företroendebriist är bidragande faktorer till identifieringsbrister. Det vi ser med intersektionalitet är att brottsoffrets inte identifieras på grund av rasism, samt att deras kön och ålder spelar roll. Detta visar även på hur maktstrukturer skapas, vidmakthålls, och därmed fortsätter osynliggöra brottsoffer.

7.3 Sämre stöd-och skyddsmöjligheter på grund av brottsoffers etnicitet och könstillhörighet

På grund av nationalitet nekas brottsoffer stöd och skydd trots att personen exploaterats på den svenska arbetsmarknaden. När en brottsutredning är över avslutas också det tillfälliga uppehållstillståndet. Enligt Europakonventionen har landet där personen exploaterats ansvar att bistå

personen skydd och stöd en lämplig tid efter rättsprocessen, vilket gör att personens brottsofferstatus med tillhörande rättigheter fortfarande kvarstår. Trots det tycks myndigheter värdera legala statusen högre, vilket bland annat medför att Socialtjänsten ofta är ovillig att bevilja stöd till personen (Plattformen Civila Sverige mot människohandel, 2022).

Studien har även visat att de skydd och stöd som ska tillhandahållas inte är anpassat efter de behov som brottsoffer för arbetskraftsexploatering har. Det finns endast två skyddade boenden i Sverige som tar emot män som utsatts för exploatering på arbetsmarknaden, jämfört med sex boenden för kvinnor. Trots att det finns indikatorer på att mängder av män är i behov av skydd och stöd på grund av tvångsarbete, våld och trauma. Det finns alltså en korrelation mellan kön och etnisk tillhörighet när det gäller anpassning av stöd till manliga brottsoffer med icke etniskt svensk tillhörighet.

I resultat framgår det inga förklaringar till varför stöd och skyddsfunktioner brister och inte är anpassat till målgruppen. Med en intersektionell maktanalys kan flera perspektiv belysas. Dels kan vi i resultatet se att möjlighet att få tillgång till stöd och skydd är avhängigt ett uppehållstillstånd. För att synliggöra vad detta kan innebära har vi valt att jämföra hur stödet skulle ha sett ut om en etnisk svensk person varit utsatt för samma situation på arbetsmarknaden som en person med annan etnisk tillhörighet. Om en svensk person skulle ha varit utsatt för samma brott, skulle socialtjänsten gå in med hjälp utifrån att denne tillhör en av socialtjänstens målgrupper som brottsoffer. Är du däremot arbetskraftsinvandrare med annan etnisk bakgrund är uppehållstillståndet avgörande för stöd och skydd, trots att båda är brottsoffer och blivit utsatta på den svenska arbetsmarknaden. Detta system skulle kunna ses som ett sätt att diskriminera personer från annan etnisk bakgrund utifrån att deras möjligheter till stöd blir sämre, trots att Europakonventionen tydliggör att brottsoffer ska få stöd. Detta kan vara ett tecken på att det kan finnas en inbyggd strukturell rasism i det svenska systemet, vilket gör att utländska personer som utsatts för våld och för tryck på den svenska arbetsmarknaden diskrimineras och får sämre möjlighet till stöd och skydd på grund av personens etnicitet.

Utöver att brottsoffer från annan etnisk bakgrund än svensk inte får samma möjlighet till skydd och stöd visar resultatet att de stödfunktioner som finns inte är anpassat till målgruppen. Det finns många indikatorer på att mängder av män är utsatta, trots detta finns det enbart två skyddade boenden i Sverige som tar emot män utsatta för arbetskraftsexploatering. För att få en djupare förståelse kan vi också titta på den tidigare forskningen där det framgår att exploatering och människohandel först och främst förstås som sexuell exploatering (Cockbain m.fl., 2018). Vidare visar även forskning att förståelsen av brottsoffer framför allt ses som kvinnor och barn vilket gör att män blir särskilt drabbade av att inte få hjälp (Lingaas, 2022; Marmo m.fl., 2013; Shankley, 2023). Intersektionalitet lyfter hur föreställningen av vissa grupper som homogena kan göra att andra egenskaper i dessa grupper osynliggörs (Mattsson 2021). Med intersektionalitet kan vi se att manliga brottsoffer som utsatts för exploatering därför osynliggörs på grund av samhällets homogena bild av brottsoffer. Detta kan vara en förklaring till den bristande anpassningen av stödet till dessa personer. Dels att det inte finns tillräckligt många boenden som tar emot män, sedan finns det inte något som säger att alla

brottsoffer som varit utsatta för exploatering har samma behov av stöd. Utformningen av stödet till män i arbetskraftsexploatering behöver inte per automatik se likadant ut som stödet för kvinnor eller barn som utsatts för sexuell exploatering. Då brottsoffer för exploatering ses som en homogen grupp visar den intersektionella analysen att stödet inte blir individanpassat trots att artikel 11 och 12 i Europakonventionen tydliggör att det ska vara det.

7.4 Sammanfattning

Utifrån en intersektionell analys kan vi se att arbetstagare från andra länder löper högre risk att exploateras på den svenska arbetsmarknaden på grund av deras etnicitet och klass. Det kan förklaras genom att det är vanligare att exploatering förekommer i de yrken som erbjuds. Mattsson (2021) beskriver att migrerande arbetstagare placeras i en underlägsen maktposition utifrån de "lågstatusarbeten" som erbjuds. Analysen visar därmed att brottsoffer redan placerats i en lägre maktposition på grund av att de arbetar på så kallade "lågstatusyrken" som inte kräver någon utbildning och valts bort av etniska svenskar. Detta medför att de har placerats i en underlägsen position genom att de inte tillhör den svenska etnicitetskategorin.

Yuval-Davis (2006) beskriver hur icke vita kvinnors arbetssituation osynliggjordes på den amerikanska arbetsmarknaden på grund av en framställning av "kvinnor" som en enhetlig grupp. I vår analys kan vi se likheter med detta och hur icke etniskt svenska personers livsvillkor på arbetsmarknaden osynliggörs trots att grov försummelse, hot, tvångsarbete och våld kan förekomma. Analysen belyser hur bilden av det stereotypiska brottsoffret som en enhetlig grupp gör att många utsatta människor inte blir identifierade på grund av deras kön och ålder. Män som är utsatt för brott på arbetsmarknaden är särskilt utsatta och riskerar att osynliggöras och diskrimineras. Samhällets förväntningar på kön som Mattsson (2021) lyfter, kan också vara en bidragande faktor till att män inte definieras som brottsoffer trots inhumana arbetssituationer. Vidare lyfter Mattsson (2021) etnicitet tillsammans med rasifieringsbegreppet, vilket också kan vara en betydande faktor till att brottsoffer osynliggörs. Det vill säga att en person som påträffar en utsatt individ vid till exempel en arbetsplatsinspektion inte upplever sig tillhöra den utsattes etniska grupp och därmed inte uppmärksammar personens utsatthet.

Utöver identifieringsproblematiken brister anpassningen av det stöd och skydd som finns att tillgå i samhället utifrån målgruppens behov, vilket också kan förstås utifrån samhällets köns kategorisering gällande vem som är ett offer då det inte stämmer överens med verklighetens brottsoffer.

Sammanfattningsvis visar analysen att det finns ett tydligt "vi och dom" tänk som gör att maktstrukturer kan upprätthållas och på något sätt rättfärdiga eller göra omständigheter mindre påtagliga, vilket leder till att vi inte ser dessa utsatta individer. Det finns både brister i identifiering av brottsoffer, samt i stödets omfattning och anpassning på grund av brottsoffrets kön, klass, etnicitet, och ålder vilket delvis kan förstås utifrån ett intersektionellt perspektiv.

8. Avslutning

Nedan presenteras slutsatser, diskussion, förslag till vidare forskning och reflektioner utifrån studiens analys och resultat.

8.1 Slutsatser och diskussion

I den här studien har fokus varit på brottsofferperspektivet och att undersöka Sveriges stöd- och skyddsfunktioner till brottsoffer inom arbetskraftsexploatering.

Studiens första frågeställning handlar om hur livssituationen för personer som är utsatta för arbetskraftsexploatering beskrivs. I resultatet beskrivs det att migrerande personer som utnyttjas på arbetsmarknaden saknar makt över sin situation, bland annat på grund av deras beroendeställning till förövaren (arbetsgivaren), avsaknaden av socialt skyddsnet och kunskapsbrister i det svenska språket samt svenska systemet. Allt detta kombinerat gör att de drabbade har svårt att ta hjälp av myndigheter, och deras utsatthet förblir osynlig. Iglesias-Rios m.fl., (2019), Oram m.fl., (2012) och Turner-Moss m.fl., (2014) bekräftar i deras forskning de drabbades utsatthet och belyser att personer som utsätts för människohandel eller arbetskraftsexploatering lever under omänskliga förhållanden. Den svåra livssituationen leder ofta till allvarliga psykiska och fysiska hälsoproblem. Studiens första slutsats är att rapporterna beskriver att personer som drabbats av arbetskraftsexploatering är en utsatt grupp som saknar socialt skyddsnet och är i stort behov av samhällets stöd och skydd.

Studiens andra frågeställning handlar om vilka myndigheter och andra organisationer som tillgodoser skydd och stöd och hur det ser ut. För att denna målgrupp ska få tillgång till skydd och stöd visar studiens resultat att samverkan mellan relevanta aktörer är avgörande.

Regionkoordinatorerna är en av de viktigaste aktörerna för att identifiera brottsoffer, underlätta samverkan samt att bidra med stöd till andra yrkesverksamma som möter målgruppen. Andra aktörer som har möjlighet att identifiera brottsoffer är bland annat Polismyndigheten och Arbetsmiljöverket, då dessa närvarar vid arbetsplatsinspektioner samt Migrationsverket som möter personer som söker asyl eller arbetstillstånd (se till exempel Riksrevisionen 2020 och Jämställdhetsmyndigheter 2023b). När identifiering skett är det Socialtjänsten som i första hand ska bistå med skydd och stöd. Som komplement finns NSP som kan stötta upp med snabba åtgärder och längre tids stöd och skydd. Å ena sidan har regionkoordinatorerna ett tydligt uppdrag att bevaka över brottsofferperspektivet, å andra sidan framkommer det i studiens resultat att resurserna är få i relation till problemet och behovets omfattning. Idag finns det 16 regionkoordinatorer som arbetar deltid, vilket kan vara en förklaring till resursbristen på området. Andra utmaningar med samverkan som framkommit i studien är bland annat att sekretess hindrar myndigheter att vidareförmedla viktig information till andra aktörer. Å ena sidan

ska Socialtjänsten bidra med stöd till brottsoffer, å andra sidan hör det till brottsoffrets situation att denne vanligtvis saknar legal status i landet vilket gör att många utsatta inte får beviljat stöd trots att Europakonventionen fastställer att Sverige ska ombesörja detta. I resultatet framkommer det nuvarande stöd och skydd som erbjuds. Centrala delar är bland annat tillfälligt uppehållstillstånd (betänketid 30 dagar), skyddat boende, juridiskt stöd och hjälp att återvända till hemlandet under trygga förhållanden. Å ena sidan visar resultatet att det finns existerande skyddsfunktioner, å andra sidan är det inte anpassade efter målgruppen. Därtill krävs det att brottsoffer blir identifierade för att kunna få tillgång till skyddsresurser, vilket oftast uteblir, som både studiens resultat, Cockbain m.fl., (2018) och Hodkinson m.fl., (2021) bekräftar i sin forskning. Studiens andra slutsats blir således att många aktörer har en central funktion och att det finns verksamma resurser att tillgå, dock är det inte anpassat efter målgruppens behov och uteblir oftast helt.

Studiens tredje frågeställning handlar om vad personer som utsatts för arbetskraftsexploatering behöver för att få tillgång till hjälp. Resultatet visar att identifiering är avgörande för brottsoffers stöd och skydd, däremot visar resultatet att detta sällan sker. En bidragande orsak till att identifiering inte sker är att myndigheter och andra aktörer som kommer i kontakt med målgruppen saknar kunskap angående samhällsproblemet, vilket också bekräftas i tidigare forskning (Cockbain m.fl., 2018; Hodkinson m.fl., 2021). Ytterligare bidragande faktorer till att brottsoffer inte identifieras har visat sig vara resursbrist hos relevanta aktörer, att problemet inte prioriteras samt att myndigheter saknar tydliga uppdrag från regeringen att identifiera brottsoffer. Johansson (2021) bekräftar prioriteringsbrister inom Polismyndigheten som en bidragande orsak till att förundersökningar läggs ned, vilket resulterar i att brottsoffer inte får fortsatt stöd och skydd.

Därutöver kan vi med ett intersektionellt perspektiv se möjliga andra orsaker bakom osynliggörandet av brottsoffer. På grund av brottsoffrens kön, klass, etnicitet och ålder visar analysen att dessa individer inte skyddas av lagstiftning, att deras rätt till längre tids skydd och stöd är avhängt på deltagande i en brottsutredning, trots att det strider mot svensk lag. Analysen visar också att brottsoffers etnicitet, att de inte är etniskt svenska kan vara en bidragande orsak till att de osynliggörs vid till exempel arbetsplastinspektioner. Det skydd och stöd som finns att tillgå är inte heller anpassat till målgruppen, vilket kan förklaras utifrån en intersektionell analys då samhällets bild av vem som är ett offer inte passar in i verklighetens brottsoffer. Studiens tredje slutsats är att brottsoffer först och främst behöver bli identifierade för att få tillgång till hjälp, dock sker detta sällan vilket kan förstås både utifrån kunskapsbrist, resursbrist och det svenska systemets struktur. Det kan också med en intersektionell analys förstås utifrån andra orsaker, som till exempel rasifieringsprocesser och diskriminerade av vissa grupptillhörigheter.

Studiens syfte har varit att undersöka hur livssituationen för brottsoffer utsatta för arbetskraftsexploatering i Sverige beskrivs samt vilket skydd och stöd som erbjuds. Genom frågeställningarna och studiens slutsatser kan vi se att det är en diskrepans mellan Sveriges internationella åtagande och det skydd och stöd som finns idag. En grundorsak tycks vara att

brottsoffer osynliggörs vilken kan förstås både utifrån avsaknaden av kunskap, resurser och ansvar. Därtill kan vi se med ett intersektionellt perspektiv att det finns fenomen som tyder på att det svenska systemet, myndigheter och andra aktörer osynliggör dessa utsatta individer på grund av brottsoffrens etnicitet, kön, ålder och klass.

Studiens resultat har visat att brottsoffer inom arbetskraftsexploatering kan komma i kontakt med flera olika myndigheter, inte minst Socialtjänsten. Det finns en vedertagen stabil lagstiftning som fastställer Socialtjänstens ansvar, samtidigt som det saknas en tydlig enhet inom Socialtjänsten som målgruppen hör hemma på. Å ena sidan kan man tänka sig att brottets karaktär påminner om våld i nära relationer, vilket kan innebära att liknande behov om skydd och stöd återfinns. Å andra sidan sker våldet på arbetsplatsen, ofta av arbetsgivaren och inte i hemmet, vilket skulle kunna medföra att en yrkesverksam inte ser personen som utsatt för våld i nära relation. Samtidigt hör det till brottets natur att utsattheten består av att personen både arbetar och lever på samma plats, där arbetsgivaren kan vara en av få kontakter som personen har i Sverige, vilket då kan likställas med att bli utsatt för våld i nära relation. Resultatet visar dock att brottsoffer sällan blir identifierade, vilket kan förklara att Socialtjänstens enheter inte heller är anpassade efter målgruppen. Utifrån den komplexa situationen brottsoffret ofta befinner sig i finns det en möjlighet att Socialtjänsten kommer i kontakt med målgruppen utifrån andra orsaker. Till exempel att det inkommer oro för ett medföljande barn och familjen aktualiseras på enheten barn och unga (BoU), där Socialtjänsten då kan ha en möjlighet att uppmärksamma situationen och erbjuda adekvat stöd.

Därtill visar resultatet att det finns ett delat ansvar för målgruppen mellan både stat och kommun, vilket förutsätter att samverkan mellan dessa fungerar. Utifrån studiens resultat ser vi en risk att dessa personer bollas runt mellan instanser vilket kan öka risken att de faller mellan stolarna. Med detta resonemang finns ett behov för Socialtjänsten att mobilisera och rusta upp sitt arbete för att täcka de luckor som framkommer i resultat, som till exempel kunskapsbrist, samverkan och ansvarsfördelning. Det förutsätter att resurser prioriteras på området, vilket också kan vara svårt att argumentera för då statistiken är bristfällig på hur många brottsoffer som faktiskt är i behov av stöd och skydd.

8.2 Vidare forskning och kunskapsutveckling

Kunskap som leder till att utsatta människor får skydd och stöd förutsätter att forskning på området bedrivs. Mattsson (2021) lyfter att forskning inom det sociala fältet genomförs bland annat för att öka kunskap om marginaliserade och utsatta grupper. Kunskap som sen kommer till användning i det sociala arbete för att möta den målgrupp som det forskat kring.

På grund av bristande kunskap gällande arbetskraftsexploatering i generell betydelse anser vi att det vore nödvändigt med vidare studier på områdets alla delar. Det framgår av tidigare studier att den forskning som genomförts på människohandel eller människoexploatering är begränsad och det studier som gjorts har ofta ett annat fokus, som till exempel på sexuell exploatering. Vidare har vi

funnit att forskning som berör arbetskraftsexploatering inte fokuserat på brottsofferperspektivet, utan har fokus på brottet, på arbetsgivarna eller på det polisära arbetet i relation till de som utnyttjar dessa människor. Det har heller inte bedrivits forskning kring hur och vada de skydd-och stödfunktioner som idag erbjuds påverkar individens egna upplevelser av stöd. Vi ser därför ett behov att forskning som tar ett tydligt brottsofferperspektiv är nödvändigt.

Utifrån studiens resultat kan vi också se ett behov av vidare information och utbildning till berörda aktörer som kan komma i kontakt med personer som riskerar att vara utsatta för exploatering, inte minst inom socialt arbete. Det finns en möjlighet att dessa personer befinner sig på platser där socialarbetare arbetar även om det inte är uppenbart att personen är ett brottsoffer inom arbetskraftsexploatering. Yrkesverksamma inom socialt arbete har därför en möjlighet att identifiera brottsoffer och arbeta för att motverka osynliggörandet samt skapa förutsättningar för dessa personer ska få samhällets stöd och skydd.

8.3 Reflektion

Nedan finns reflektioner och förslag från författarna.

8.3.1 Stödtelefon / Hotline

Brottsoffers förtroende för myndigheter är ofta lågt vilket hindrade från att ta hjälp. Vi ser därför ett behov av en stödtelefon där utsatta kan kontakta professionella för att få rådgivning, information och stöd i sin situation. För tillfället finns polisens allmänna nummer 114 14, samt jämställdhetsmyndighetens stödtelefon, dock riktar sig inte stödtelefonen till brottsoffer utan till andra yrkesverksamma inom området.

8.3.2 Standardiserad manual för att identifiera

I studien framkommer det att identifieringen av brottsoffer är undermålig och sällan görs. Identifieringen är startpunkten för den process som sedan kan påbörjas för att erbjuda den utsatta för arbetskraftsexploatering stöd och hjälp. Då ansökan för betänketiden nu mer ligger på Socialtjänsten kan man å ena sidan förespråka att en standardiserad manual för att identifiera brottsoffer skulle vara hjälpsam, liksom FREDA-kortfrågor har implementerats för att upptäcka våld i nära relation. Genom att ställa rätt sorts frågor kan man tydligare finna indikationer som tyder på att personen är utsatt. Å andra sidan är ett av grundproblemen att dessa människor inte kommer i kontakt med Socialtjänsten och att det eventuellt skulle behöva arbetas mer i uppsökande verksamhet för att komma i kontakt med de som lever under de levnadsförhållanden som arbetsexploatering kan innebära.

8.3.3 Höja minimumlön - ökad arbetskraftsexploatering?

Den 4 maj 2023 skickade Regeringskansliet ut en promemoria på remiss gällande en ändring i Utlänningslagen (2005:716) 6 kap. 2 § vilket innebär ett förhöjt försörjningskrav för arbetskraftsinvandrare. Det som föreslås är att en arbetskraftsinvandrare får en lön som uppgår till 80 % av den medianlön som Statistiska centralbyrån publicerar för Sverige. Detta innebär att den lön som arbetsgivare tidigare var tvungna att visa att sina anställda hade rätt till var 13 000 kr i månaden har nu enligt remissförslaget ändrats till 26 000 kr i månaden. Innan regeringen tar ställning till förslaget har det gått ut på remiss till berörda myndigheter, kommuner, organisationer, andra intressenter och för allmänheten för att lämna synpunkter. Sista dag för att svara på remissen är 15 juni 2023 och i promemorian framgår att förordningsändringen föreslås att träda i kraft den 1 oktober 2023.

I praktiken kommer detta innebära att om ett företag väljer att ta in arbetskraft från utlandet för till exempel att plocka blåbär i de norrländska skogarna ska de söka arbetstillstånd och erbjuda sina anställda en lön på minst 26 000 kr i månaden. Syftet med förändringen är att minska utländsk arbetskraft och på så sätt minska arbetslösheten i Sverige. Regeringen vill att invånarna i Sverige som idag inte är inkluderade på arbetsmarknaden istället tar dessa arbeten. Den starka industriella utveckling man kan följa som pågår i Norrland och kanske framförallt längs norrlandskusten kommer innebära en stor efterfrågan av arbetskraft. Arbetslösheten i Norrbottens län befinner sig på en lägre nivå än i storstadsregionerna och det innebär att dessa arbeten behöver fyllas med inflyttad arbetskraft (Björkman, 2021). Detta kan man å ena sidan tycka låter rimligt och genomtänkt då man vet att delta på den svenska arbetsmarknad ökar möjligheten till integration. Å andra sidan så finns dessa arbeten oftast på en geografiskplats dit få människor vill bosätta sig vilket kommer göra rekryteringen svår och det kommer leda till en brist på arbetskraft. Det är då inte omöjligt att företagen ändå kommer att rekrytera utomlands för att kunna bedriva sin verksamhet. Vår tolkning är också att regeringen vill att en person från storstadsregionerna, där arbetslösheten är som högst, flyttar till Norrland för att till exempel arbeta inom bärindustrin. Frågan är om personen kommer att göra det? Och om inte, vem ska då plocka våra blåbär? Vi misstänker att företagen inom bärindustrin inte kommer att erbjuda utländska arbetstagare en månadslön på 26 000 kr i månaden vilket skapar en oro för att detta förslag till lagändring kan innebära en ökning av illegal arbetskraft istället och att den "svarta" marknaden tar fäste. Med detta resonemang ser vi att det finns en risk att fler människor kommer att utsättas för arbetskraftsexploatering och vara i behov av samhällets stöd och skydd.

8.3.4 Avslutande ord

Studien har visat på ett samhällsproblem som tycks osynliggöras. Vår förhoppning är att utnyttjandet på arbetsmarknaden ska upphöra. Du och jag kan påverka genom att göra aktiva val och på så sätt ta ställning. Ett minimumkrav borde vara att brottsoffer som utsätts och drabbas av arbetskraftsexploatering får de rättigheter som Sverige ska erbjuda enligt lag och konventioner. Genom att belysa ämnet skapar det en medvetenhet vilket vi hoppas bidra till att bekämpa Sveriges moderna slaveri.

9. Referenslista

- Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod*. Liber.
- Acker, J. (2006). *Inequality Regimes: Gender, Class, and Race in Organizations*. Gender & Society. <https://doi.org/10.1177/0891243206289499>
- Arbetsmiljöverket. (2023). Så jobbar myndigheterna mot arbetslivskriminalitet. Hämtad 24 maj, 2023, från <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbetslivskriminalitet/sa-jobbar-myndigheterna-mot-arbetslivskriminalitet/>
- Björkman, J. (2021). *Nya arbetstillfällen i Norrland: Stor brist på arbetskraft*. Jobbland AB. Hämtad 22 maj, 2023, från <https://jobbland.se/arbetsliv/nya-arbetstillfallen-i-norrland-stor-brist-pa-arbetskraft>
- Bruno, L. & Bečević, Z. (2020). Inledning Barndom och utsatthet – inledande reflektioner. I C. Nevby (Red.), *Barn & unga i utsatta livssituationer- perspektiv från forskning och praktik* (s. 9-21). Liber AB.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (3. uppl.) Liber
- Carmo, R. M., & Hedberg, C. (2019). *Translocal mobility systems: social inequalities and flows in the wild berry industry*. Geoforum. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2018.12.002>
- Cockbain, E., Bowers, K., & Dimitrova, G. (2018). *Human trafficking for labour exploitation: the results of a two-phase systematic review mapping the European evidence base and synthesising key scientific research evidence*. Journal of Experimental Criminology. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1007/s11292-017-9321-3>
- Dahlstedt, M. & Neergaard, A. (2014). Inledning: Kritiska perspektiv på internationell migration och etniska relationer. I C. Björk Tengå (Red.), *Migrationens och*

etnicitetens epoc, kritiska perspektiv i etnicitets- och migrationsstudier (s. 11-26).
Liber AB.

Eriksson, M. (2008). *Revolutionary Mothers? Interacting Power Relations, Agency, and Social Change*. NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research.
<https://doi.org/10.1080/08038740802061028>

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU. *Europeiska konventionen om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF*

Hodkinson, S. N., Lewis, H., Waite, L., & Dwyer, P. (2021). *Fighting or fuelling forced labour? The Modern Slavery Act 2015, irregular migrants and the vulnerabilising role of the UK's hostile environment*. Critical Social Policy. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1177/0261018320904311>

Iglesias-Rios, L. Harlow, SD. Zimmerman, C. (2019). *Gender differences in the association of living and working conditions and the mental health of trafficking survivors*. International journal of public health. <https://doi.org/10.1007/s00038-019-01269-2>

Iossa, A., & Selberg, N. (2022). *Socio-Legal Aspects of Labour Market Segmentation in the Agri-Food Sector in Sweden: Spatio-Temporal Dimensions*, European Journal of Migration and Law. https://brill.com/view/journals/emil/24/2/article-p241_4.xml?ebody=pdf-63199

Johansson, M. (2020). *Människohandel och människoexploatering på den svenska arbetsmarknaden: en översikt*. Council of Baltic Sea States. Denmark.
<https://policycommons.net/artifacts/1982722/manniskohandel-och-manniskoexploatering-pa-den-svenska-arbetsmarknaden/2734487/>

Justitiekommitténs betänkande. (2008). *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål*. Riksdagen. <https://data.riksdagen.se/fil/1C48CEAB-68E7-44FC-B79D-768BDD0D1D23>

Jämställdhetsmyndigheten. (2022). *Prostitution och människohandel*.
Jämställdhetsmyndigheten. Hämtad 18 april, 2023, från

<http://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/prostitution-och-manniskohandel/>

Jämställdhetsmyndigheten. (2023a). *Regionkoordinatorer -stöd i arbetet mot prostitution och människohandel*. Jämställdhetsmyndigheten. Hämtad 20 april, 2023, från <https://nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se/stod-i-ditt-arbete/regionkoordinatorer/>

Jämställdhetsmyndigheten. (2023b). *Ett fortsatt stärkt arbete mot prostitution och människohandel 2022*. (Rapport 2023:3). Jämställdhetsmyndigheten. https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/ldvfuc5s/ett-sta-rkt-arbete-mot-pom-rapport-2023_3.pdf

Jämställdhetsmyndigheten. (2023c). *Återvändandeprogrammet för personer utsatta i människohandel och prostitution*. Hämtad 24 maj, 2023, från <https://nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se/stod-i-ditt-arbete/atervandandeprogrammet/>

Kastrati, S. (2022). *Trafficking human beings and organized crime*. Technium Social Sciences Journal. <https://doi.org/10.47577/tssj.v38i1.7868>

Lingaas, C. (2022). *Directing the Legal Radar at Forced Labour: Under Special Consideration of Male Victims in Norway*. Laws. <https://doi.org/10.3390/laws11030039>

Lundman, B., & Hällgren Graneheim, U. (2018). *Kvalitativ innehållsanalys*. I M. Granskär & B. Höglund-Nielsen (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (s. 219-235). Studentlitteratur.

Mattson, T. (2021). *Intersektionalitet i socialt arbete: teori, reflektion och praxis*. Gleerups.

Marmo, M., Aird, E., & Åström, K. (2013). *Victims of Labor Trafficking: A Comparative Study between Sweden and Australia*. *International Perspectives in Victimology*. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.5364/ipiv.7.2.25>

Mešić, N. (2016). *Paradoxes of European Free Movement in Times of Austerity: The Role of Social Movement Actors in Framing the Plight of Roma Berry Pickers in Sweden*. *International Journal of Sociology and Social Policy*. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-05-2015-0057>

Mia

Migrationsverket. (2018). *Mänskliga rättigheter*. Migrationsverket. Hämtad 20 april, 2023, från <https://www.Migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Vart-uppdrag/Manskliga-rattigheter.html#:~:text=Migrationsverket%20bedriver%20ett%20aktivt%20arbete%20mot%20m%C3%A4nniskohandel.%20M%C3%A4nniskohandel,f%C3%B6r%20flera%20olika%20%C3%A4ndam%C3%A5l%20d%C3%A4ribland%20sexuella%20och%20arbetsrelaterade>.

Migrationsverket. (2022) *Socialnämnden*. Migrationsverket. Hämtad 20 april, 2023, från <https://www.Migrationsverket.se/Andra-aktorer/Socialnamnden.html>

Miranda-ruche, X., & Villacampa Estiarte, C. (2021). *Assistance to Victims of Human Trafficking: A Critical Comparative Analysis of Spain's Framework Protocol*. Alternatives: Social Work Notebooks. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.14198/ALTERN2021.28.2.01>

Nationellt Metodstöd mot prostitution och människohandel (2017) *Arbetsexploatering och människohandel: erfarenheter i Sverige och goda exempel från andra länder*. (Rapport 2017:7). Länsstyrelsen Stockholm. <https://www.nmtsverige.se/sites/default/files/Arbetskraftexploatering-manniskohandel.pdf>

Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel. (2018). *Regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel: Stödprocess vid misstänkt människohandel*. Hämtad 24 maj, 2023, från <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/kgxlzra/folder-regionskoordinatorer-maj-2018.pdf>

Nationellt metodstöd mot prostitution och människohandel. (2019). *Manual vid misstanke om människohandel: En stöd- och skyddsprocess för offer för människohandel i Sverige*. [Broschyr]. <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/ndlaplzn/manual-vid-misstanke-om-m%C3%B6nniskohandel.pdf>

Nationellt metodstödsteam mot prostitution och människohandel (2023). *Nationellt metodstödsteam*. Hämtad 21 april, 2023, från <https://www.nmtsverige.se/om-oss>

Oram, S., Ostrowschi, N., Gorceag, V., Hotineanu, M., Gorceag, L., Trigub, C. & Abas, M. (2012). *Physical health symptoms reported by trafficked women receiving post-*

trafficking support in Moldova: prevalence, severity and associated factors. BMC Women's Health. <https://doi.org/10.1186/1472-6874-12-20>

Plattformen Civila Sverige mot människohandel. (u.å.-a) *Vår verksamhet*. Hämtad 26 april, 2023, från <https://manniskohandel.se/var-verksamhet/>

Plattformen Civila Sverige mot människohandel. (u.å.-b). *Nationellt Stödprogram (NSP)*. Hämtad 27 april, 2023, från <https://manniskohandel.se/var-verksamhet/nationellt-stodprogram/>

Plattformen Civila Sverige mot människohandel. (2022). *Nationella stödprogrammet: årsrapport 2022*. <https://manniskohandel.files.wordpress.com/2023/04/arsrapport-for-nationella-stodprogrammet-2022.pdf>

Polismyndigheten (2019) *Människohandel - lagar och fakta*. Hämtad 24 maj 2023, från <https://polisen.se/lagar-och-regler/lagar-och-fakta-om-brott/manniskohandel/>

Riksrevisionen. (2020). *Statens insatser mot exploatering av arbetskraft: regelverk, kontroller samt information och stöd till de drabbade*. (Rapport 2020:27). https://www.riksrevisionen.se/download/18.5317535b1764beeac102e65e/1607954480458/RiR%202020_27%20Anpassad.pdf

SFS 1962:700. *Brottsbalken*.

SFS 1977:1160. *Arbetsmiljölöslag*.

SFS 1982:673. *Arbetstidslag*.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*.

SFS 2005:716. *Utlänningslag*.

SFS 2012:776. *Socialtjänstlag*.

Shankley, W. (2023). *Gender, modern slavery and labour exploitation: experiences of male Polish migrants in England*. Journal of Ethnic & Migration Studies. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1080/1369183X.2021.2000853>

Sjödin, E. (2021). *Criminalisation as a response to low wages and labour market exploitation in Sweden*. European Labour Law Journal. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1177/20319525211038015>

Socialstyrelsen (2022) *Brottsoffer och deras närstående*. Hämtad 26 maj, 2023, från <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/brottsoffer/>

Svenska Akademin ordböcker. (2022a). *Svenska Akademiens ordlista*. Hämtad 24 maj, 2023, från <https://svenska.se/saol/?hv=lnr105751>

Svenska Akademin ordböcker. (2022b) *Svenska Akademiens ordlista*. Hämtad 24 maj, 2023, från <https://svenska.se/saol/?hv=lnr17854>

Turner-Moss, E., Zimmerman, C., Howard, L. & Oram, S. (2014). *Labour Exploitation and Health: A Case study of Men and Women Seeking Post-Trafficking Services*. Immigrant Minority Health. <https://doi.org/10.1007/s10903-013-9832-6>

United Nations. (u.å.). *Human Trafficking and Migrant Smuggling*. Hämtad 29 mars, 2023, från <https://www.unodc.org/unodc/human-trafficking/>

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådet.

Yuval-Davis, N. (2006). *Intersectionality and Feminist Politics*. *European Journal of Womens Studies – European Journal of Women s Studies*. <https://doi-org.esh.idm.oclc.org/10.1177/13505068060657>